МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО
СВЕТ
арадувл 1923 шера денз

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойи Грозненски городскойи комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 57 (2682) КIиранди 15 июль 1962 шу. Мах 2 кеп.

Сийле хийла машара тIехьа, дунен термоядерни тIом ца хилийтара тIехьа къовсам лоаттаберий!

Даькъала хилда дерригача халкъашта юкъера чIоагIа машари доттагIали!

МАССАНЕ А ДЕРРИГА ГЕРЗ ДIАДАККХАР

машараи дерригача халкъий кхерамзленнеи бола тешам ба

Массане герз дIадаккхараи машараи тIехьарча Дерригдунен конгрессе 1962-ча шера 10-ча июле Н. С. Хрущева даь къамаьл

Массане герз дIадаккхараи машараи тIехьарча Дерригдунен конгресса сий дола делегаташи хьаьшийи!

Машар духьа лоаттабеча къовсама тIагIоллара хьамсара соратникаш! Новкъостийи доттагIийи!

Мукъаба сона эггара хьалха Советски правительства а тхоай мехкарча халкъа а цIерах шоашка моаршал хатта а машар безача низашкара баьхка викалаш исторе чухь эггара дукхагIа юкъебоагIа ер конгресс вIашагIтоха Москва оаш харжарах баркал ала а. Шуца цхьана уйланца укх зале да дерригa советски халкъ, хIана аьлча цунна геттара чIоагIа дагадоаллачунца дизза нийса доагIаш да конгрессана хьалхашка латта керттера гIулакх.

Массане герз дIадаккхараи машараи тIехьара Дерригдунен конгресс вIашагIтохар — вай хана хиннача эггара лоархIамерча гIулакххех цхьа гIулакх. Шоаш вIашагIкъоастош мел дар юстара а тетта, вай ханара эггара тIехьдаккха йиш йоацашагIа дола дош — тIема никъ дIа мишта къовларгба яха дош — дувца вIашагIкхийттаб бе-башха расаши къамаши, классаши социальни группаши, партеши политически хетараши дола, тайп-тайпарча дынех тешаши цхьанна дынах ца тешаши бола, лоадама хIама ца эшшаш вай планета тIа дахача дерригача халкъаша бахкийта нах.

ЧIоагIа белгалара зама я хIанз адамашта тIалаттар. ЦIаккха а ца яйннача тайпара социальни прогресс сихъяларах, Iилманнеи техниканеи чухь, Iаламах вайна ховрашта хиннача хувцамех Iалаьмате доккха беркат дала йиш я лаьттан тIа бахача беррригача наха.

Цхьабакъда, цхьанна минута дицдалийта йиш яц агрессеи зуламеи бIеха низаш сага хьаькъала гучаяьнна говзалаш адамашта а цар цивилизацена а духьалъяккха кхерам тIатувсаш хилар.

Ракетно-ядерни кнопкашта тIакхувдача зуламерча кулгашта чIоагIане чIоагIа гIабаш тохара хьинаре а тIехьа ца доахаш а оарцагIдовла деза халкъаш. Дерригa халкъаш даха а хIама хьаде а безам бола беррига нах дунен кердача тIемах болча кхерама духьал вIашагIтохара даькъе каялга дуккхача хьале машара тIехьарча нахах тийша да. Адамашта хьалхашка шоашта тIабожача цу бехктокхамо дегаш ураоттадолда конгресса делегатий!

1. Герз дIадаккхар—чIоагIа хано дIадехар

Хьамсара доттагIий! Герз дIадаккхара хьакъехьарча Женевски переговорашка дакъа лоацаш йолча кхыча правительствашта керте латтарашка санна, сога а аьннадар, массане а дерригa а герз дIадаккхара проблема хьакъехьара шоай мехка позици конрресcага хьайовзийта, аьнна. Советски правительствас баркал а оалаш из хIама тIа а ийцар, хIаьта цу вай ханарча лоархIамегIарча проблема хьакъехьа шийна хетар конгрессага дIаалга ший декхар а лаьрхIар цо.

Бакъдолча хIаманна духхьала бIарахьажа веза. Дунен кердача тIемах бола кхерам болаш ба. Нагахьа санна хоадамболлаш дола гIулакхаш ца дойя, из тIом адамашта качба тарлургда. БIарга ца гуш диса йиш яц термоядерни герз хадданза тоалуш доагIилга, тIема арсеналашка цун Iар, хьалха оалаш хиннача тайпара, йоккхий топаш ши-шегIа лелхаргйолча а, хIаьта хIанз, уж дешаш дехьа-сехьа а даьха: термоядерни зарядаш йола ракеташ ши-шегIа леларгья ала йиш йолча а боарамга дIакхачара кхерам тIатувсаш хилар. ТIа-тIа дукхагIча мехкашка дIанийсдеш да ядерни герз, тIа-тIа дукхагIа хул цу герзаца кийчдаь дола тIемахой доакъош. Цунца совбоал авантюристически группаша дунен керда тIом хьоабара хьакъехьара кхерам.

ХIанз вайгарча деношка санна чIоагIа шерденна цIаккха а хиннадац тIема кийчлулга. ТIема-промышленни монополей — «нах боабарах базар ерийи сий доацача военщинаи — цхьоагIоно, хьалха США президент хиннача Эйзенхауэра маллара, цу «тIема-промышленни комплексо» чIоагIа сихдаьд герзашца кийчо елга. ЦIи йолаш болча Малхбузехьен Iилмахоша-атомщикаша яхачох, 250 эзар мегатоннага, вешта аьлча тринитротолуола 250 миллиард тоннага дIакхаьчай хIанзарча дунен чу «нах боабара йола ядерни потенциал». Цу тайппара, вай планета тIа бахача нахах хIара сага юккъера лаьрхIача 80 тонн взрывчатка Iоаяьй хIанзалехьа а. Цу продуктаца-м шортта Iалашбаьб лаьттан букъ тIа баха нах.

Кхыметтел официальни долча хоамех а, дерригача дунен тIа тIема гIулакхашта шерра-шера 120 миллиард доллар доаду. Дунен экономика дерригача доакъошка дохийтачох, дукха совгIа-эшашагIа доацаш, ах миссел ахча да из. Экономически кIезига дегIаяьхкача ерригача пачхьалкхений къаман доходех кхо дакъа дича царех ши дакъа миссел хул из. Алхха цхьан НАТО-на юкъе долхача мехкаша хIара 10 минута миллион доллар дохийт тIема еча кийчонга!

ТIема кийчон боарамашка диллача эггара хьалха латт Америка ВIашагIкхийтта Штаташ. 17 шера — 1946-ча шерагара 1962-ча шерага кхаччалца США-с духхьала а гадоахарг а тIема гIулакхашка дахийтад 900 миллиард гаргга доллар — лоадама хIама ца эшшаш дерригача капиталистически мехкаша дунен шоллагIча тIемага дахийтар миссел да из. ТIема рузкъаш доадеш хIалак хилара новкъа болх НАТО кхыбола членаш а. Цу дерригача мехкий тIема машин Iалаьмате доккхача боарамашка дIакхоачаш сеттай.

Халкъа къахьегамах Iалаьмате доккха дакъа дуъ тIема еча кийчонаша. Вай планета тIа бахача нахах 20 миллион совгIа саг герзашцарча низашца гIулакх деш ва тахан. ТIема беча балха шоай низ дIател 100 миллион совгIа саго, дунен тIарча ерригача Iилман персоналах 70 процент иштта баь а вешта баь а тIема даькъе болх беш ба. Граждански общество милитаризмо дIакхаллара кхерам реальни а хинна дIаэттаб Малхбузехьен мехкашка.

Термоядерни тIема кхерами цу тIемо дергдари чIоагтIа совдаьккха дувц, яхаш, тIагIертта из бакъде гIерташ да укх тIеххьарча хана малхбузехьара кепа йоазув. МоллагIа болча тIемал дукха вогIа из ца хилар бахьан долаш, цу тайпара тIом хьоабелга де а йиш я США-га, яхаш а дувц. Бовргбола нах «массехк» дукхагIа мара хургбац, кхетаргдола материальни зе «массехк» низкъалагIа мара хургдац, дехар юхаметтаоттадара хьалаш «массехк» халагIа мара хургдац. ХIаьта ца леш висара кхоачам ба, йоах цар, ханнахьа лачкъа моттигаш йича, эпарч санна лаьттах а воаллаш ваха Iемача.

Ший хана хьалха США президент хинна Эйзенхауэр а хIанзара президент Кеннеди а, СССР-а дараш санна, США дараш а, тIема низаш цхьатарра нийса да а яхаш, реалистически позице тIа латтар. Цу тайпара позици яр Вене ше соца вIашагIкхийттача хана президента Кеннеде кхайкаяьр а. ХIаьта хIанз низий боарам США-на толам болча оагIорахьа хувцабеннаб яхаш йола уйла шоай халкъа а шоай цхьоагIонхошта а чуйолла болабеннаб США кулгалду деятелаш. Уж хабараш фу дага долаш дувц ховш да: тIемах шоаш котбаргба яхарца шоай тIема низий а иштта цхьоагIонхой а дегаш ураоттаде гIерт американски милитаристаш.

Из кхерамера концепци ше-м дунен халкъашта юкъе латтача гIулакхий кхохкам чIоагIбара, тIема кхерам чIоагIбара тIаерзаяь я. Цхьабакъда, бокъонца долаш дар теркал даь аьлча, шийна кIалха кIийле йолаш яц из. Хаттар отт: шоашта толам болча оагIорахьа низаш хувцадалара бустам мишта баьккхабол-теш американски деятелаша? Из ала йиш йолаш царга цхьаккха а хIама дац. Нагахьа санна гIулакх ше мадарра дийцача ,сурт духхьала кхыча тайпара хургда. Ший кхерамзле Iалашъяр духьа укх тIеххьарча шерашка Советски Союз хьа ца дича яланзар 50, 100, кхы дукхагIа а мегатонн низ бола ядерни герз, континенташка ухаргйола ракеташ, оборонана практически лоацалургйоаца глобальни ракеташ, хьаяьй ракеташта духьал етта ракет а. Иштта низ бола тIема техника шоай йоацаш долча США доалерча гIозараша шоаш толе хувцаденнад яхаш дувцараш кIалха цхьаккха а кIийле йолаш дац.

Массанена а ховш да, тIом латтача хана, цул а совгIа, тIом хаддаш хинначох бовз низ. Ший хана вIалла саца а ца соцаш, ший низ дуккха а тIех ба яхаш лувра Гитлер, хIаьта а Советски Союзои цун цхьоагIонхошеи цIенваь вохавир из. ХIаьта хIанз, ракетно-ядерни герз долча хана, низашта гIалат валар боарам боацца дукхагIа кхераме да халкъашта. Хьана аргда, масала, Малхбузен Германе е иштара тIема позици лаьца деятелаш болча кхыча пачхьалкхений городаш йохаяра масса эшаргья 100 мегатонни бомба? ТIема низашта Советски Союзал тIех США а лерхIаш американски кулгалдеча деятелаша дувцараш Iалаьмате кхераме да кхыча мехкий халкъашта санна, американски халкъа а.

Укх тIеххьарча хана тIа-тIа дукхагIа термоядерни тIом бувца баьннаб американски деятелаш, иштарча тIемах ший тайпара культ ю цар. Цу даькъе къаьстта хьокхаме да США оборона министра Макнамара 16-ча июне даь къамаьл. Йоккхийча городашта ца а детташ, алхха тIема низашта мара термоядерни герз деттаргдоацаш барт бе а йиш я, аьлар цо ше даьча къамаьлаца. Макнамара заявлени КIайча цIено къоабал яь хилар бакъду американски кепа йоазоно, хIаьта ядерни тIом лелабара «бокъоний» хьакъехьа Советски Союзана лу ший тайпара предложени санна а йоашх цо из.

Фуд цу «предложене» хьакъехьа ала йиш яр?

Юххьера денз чакхъяллалца нах, адамаш гоама хилар чулоацаш я из Iалаьмате бIеха предложени, хIана аьлча, ядерни тIом законехь берзабе а, хIаьта цунца миллионаши миллионаши нах хIалак бе а гIерташ я из.

Американски базаши тIема низаши латташ дола мехкаш — Итали, Турци, Англи, Малхбузехьара Германи, Япони, Греци, иштта дуккха кхыдола а мехкаш керттерча тохара кIал оттаде безам болаш США белгталара гIозараш хилара тешал деш я из предложени.

ТIеххьара а, эггара сий доацача тайпара США бахархой Iехабелга а да из. Йоккхийча городашка а царна юхе гIолла а дeций тIема низаш? Макнамара «бокъонех», масала, Нью-Йорка пригородашка лийлхача ядерни бомбаша йоагаяь ца ювш ютаргья из йоккхагIа йола город? Цхьаццадолча мехкашка, США яраш санна, йоккхий городаш яц, хIаьта юкъера городаш, поселкаш, юрташ хIалак елга-м, хьагучох, Макнамара «бокъонех» беш бола тIом лерхI.

Макнамара атомни бомбаш чуетта йиш йолаш лерхIача юкъерча городашка е юрташка бахараш беций йоккхийча городашка бахараш санна нах?

Тхона хетаргахьа барт бе безаш дар, ядерни тIом мишта бе беза яхар а доацаш, еррига городаш, йоккхий яраш а зIамига яраш а, меттахьа хургйолаш, еррига юрташ, отараш меттахьа хургйолаш, из тIом хургбоацаш дIабоаккхилга да.

ХIанзарча хьалех къаьнарча бустамашца бувца йиш яц дунен тIом, къаьнарча категорешца е йиш яц цун уйла. Дувцар да, тIема техника тоаяларгахьа овлан тIара хувцаенна хилар, тIема средствай хIама дохадара низ вIалла бIарга ца байннача тайпара дегIабена хилар. Сенца гучадоалаш да из?

Цкъа-дале, хIанзара герз хьалхарчунца вIалла нийсде йиш йолаш дац. Хьалхареи шоллагIен дунен тIемаш а шоашта чу а доагIаш, адамий историй доладелча денз хиннача дерригача тIемашка мел лийлхача дерригача тIема герзийчул дуккхаз а тIех ба алхха йоккха цхьа водородни бомба эккхара низ.

ШозлагIа-дале, фронтанеи тыланеи юкъера доазув цIендаь дIадоаккх ракетно-ядерни тIемо. Цул а совнагIа, белггала граждански бахархой хургба дуккха нах хIалак беча герзах хьалхарча аргIанна бовргбараш. Иштарча тIемах массехк термоядерни бомба цIенъяь хIалакьергья, алхха дуккха бахархой бола йоккхий промышленни центраш яь ца Iеш, бIаьрча пачхахьалкхенаш а.

Американски эксперташа лоархIам баьб 20 мегатонн низ бола водородни бомба фега иккхача эпицентрагара 24 километр радиус йолаш мел дагIа кирпишкийи каркасни цIенош лаьттанца шаьрдеш хIалакдергхилар хьахойташ. Цунах хьахиннача цIера фордо доагоргдар Нью-Йорке денз Филодельфе кхаччалца йолча районе дерригa доагарг мел дола хIама, дерригa са мел доалла хIама. ХIанз хьаяь я 50, 100, кхы дукхагIа а мегатонн йола бомбаш Iилмахоша хетаргахь даьча лоархIамех дерригача дунен тIарча ядерни герза запасаш, низага диллача, Херосима теха хиннараш миссел 12,5 миллион бомба лоархIам болаш я.

Юххера а, хIанз дIанийсденнача низашкеи герза керда тайпаш хиларгеи диллача, американски милитаристаш хьоабе гIерта термоядерни тIом хьойя шин пачхахьалкхен территоре тIа хинна Iергбац, массанега а кхоачаш хургба из, дунен дерригача доакъошкара миллионаш бола нах хIалакбеш а боабеш а хургба. Фуд из адамашта? Атомни валара духьал чIоагтIа къовсам лоаттабеча, цIи хеза волча американски Iилмахочо Лайнис Полинга ше яздаьча «Кхы хила йиш яц тIемаш» яхача книжка тIа белгалдаьд, ядерни тIом хуле 800 млн. саг вала мегаш хилар. Иштта да

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

МОСКВА. Кремлера съездий Дворец. Массане а герз дIаданкха р а и машараи тIехьара Дерригдунен конгресс.

Сурта тIа: конгрессо заседанеш еча зале.

В. Соболева сурт. ТАСС фотохроника.

Хьалхара моттиг яьккхай!

Укх деношка Краснодарски краерча Армавир яхача городе хилар къонача хьажкIаш лелаерхой совета зональни совещани. Цига дийцар Къилбаседа Кавказа комсомольцашеи кагирхошеи хьажкIаш мишта кхеяьй а царна мишта гIулакх ду а.

Нохч-ГIалгIайчен комсомольски-кагирхой хьажкIаш лелаерий звеной балхах лаьца къамаьл дир комсомола Нохч-ГIалгIай обкома секретара нов. Киндарова. 72 эзар гектара тIара хьажкIаш лелаю вай республикерча комсомольцашеи кагирхошеи. Цига болх беш я 415 комсомольски звено, царех 328 механизированни а йолаш.

ХьажкIаш дIаювш а уж дикагIа хьувкъийтара царна гIулакх деш а дика болх баьб Ачхой-Мартана, Наурски, Шаьла, Сунженски районашкарча къонача хьажкIаш лелаераша.

Семилетка диълагIча шера доккхий декхараш тIаийцад республикерча комсомольцашеи кагирхошеи. Цар дош деннад 50 эзар гектарах хIаране тIара 50 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуэца, хIаьта 22 эзар гектарах хIаране тIара 300—350 центнер мошача доакъарийна хьажкIаш яха.

ХьажкIаш дIаерахи уж хьувкъийтара дика гIулакх дарахи Нохч-ГIалгIайчен къонача хьажкIаш лелаераша Къилбаседа Кавказа хьажкIаш лелаерхошта юкъе хьалхара моттиг яьккхай. Из вай хьажкIаш лелаерий боккха толам ба! Еррига торонаш оарцагIъяха еза «кура» хьажкIашта хIанзчул тIехьагIа де деза гIулакх дара а уж ца йойташи ханнахьеи чуэцара а. Республикерча комсомольцийи кагирхойи керттера декхар да из.

Ворхӏ бетта план 24 ди хьалха

Семилетка диъпагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра крекинг-завода технологаша йоаржаяьча социалистически яхье боккха толам баьккхар нов. Овсяников керте латтача номер 15-16 йолча установка коллективо. Валови продукци яккхара 7 бетта план 7-ча июле кхоачаш а яь, хIанз август бетта чотах болх бу цо. Духхьала электроэнерги, пар, хий кходарца итташ эзараш сом Iоаде вIаштIехьдаьлар установка технологий. ХIаьта къахьегама овсарле 6 проц. лакхъяьй.

ТIаийца декхараш дикагIа кхоачашдара хьалха латт воккхагIа вола оператор И. Захаров, оператор М. Идрисов, оператора помощник А. Алексеев. Сменах йола заданеш 115—120 процент кхоачашъеш хьабоагIа уж.

Дика къахьийгар валови продукци арахецара 7 бетта план июль бетта 11-ча дийнахьа кхоачашъяьча нов. Новикова кулгалдеча номер 7-8 йолча установка коллективо а. Рационализаторски предложенеш балха юкъехувларца, реагенташ кхоярца массехк эзар сом пайда баьб цо пачхахьалкхенна. Семилетка 4-ча шера план цхьа бутт хьалха кхоачашъяра дола социалистически керда декхараш тIаийцад массехк ди хьалха коммунистически къахьегама цIи тиллача цу установка коллективо. ХIаьта уж декхараш кхоачашдеш тIабоагIача бетта чотах таханарча денга бIаьш тоннаш сийрда продукци яьккхай установка технологаша.

М. БОТОВ.

ДИЪ ШЕРА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ!

Боккха толам баьккхаб крекинг-завода № 3—4 йолча коммунистически къахьегама цIи лелаеча установка коллективо. Кхоачашъяьй мехкдаьтта сийрда продукташ арахецара семилетка диъ шера план!

1963 шера чотах продукци арахецаш да тхо хIанз, — йоах установка начальника нов. Гайдая. — Укх кхаь шераи ах шераи дикача продукце бIаьш эшелонаш еннай, итташ эзараш тоннаш пари миллионаш киловатт-сахьаташ электроэнергии кхояьй.

Сменни заданеш масса хана графикал цхьа сахьат хьалха кхоачаш а еш хьинаре къахьегарах баьлар из толам. Цу сахьатех хьаIайра установка коллективо дукха езача Даьхенна денна ах шу.

А. СЛЕСАРЕВ.

ХАННАХЬА ДУ ДЕРРИГА БАЛХАШ

Грозненски районе хьалхарчарца ка бола ялаташ чуийца баьннаб ЦхьоалагIча мая цIерахча колхоза къахьегамхой. Сийленца кхоачашдир цар 8—10 дийнахь деррига ка бола ялаташ чуийца даха, аьнна, тIаийца социалистически декхараш. Хьакхари ардари къаьста а долаш 1430 гектара тIара мукхи 2137 гектара тIара кIаи, 200 гектар кени, 92 гектар горохи чуийца баьннаб уж.

ХIанз ялат чуийца даьнначул тIехьагIа сихбенна ча гулдеш, шозлагIа культураш дIаювш, гурахь ялат дIадуврдола лаьтташ кийчдеш ба уж. Цу гIулакха йоккха йоакхо ю цига. Дийнахь ялаташ а чуэцаш бийсанна лаьтта а оахаш чакхбаьккхар из болх нов. Захаров кертте латтача тракторни бригада механизатораша. Планах колхозо 500 гектар шозлагIа дIаюв культураш дIаезача цар цхьан бригада хIанзале 400 гектарал совгIа дIайийнай.

Боккха теркам бу колхозхоша ча кийчдара а. 1711 гектара тIарча чах аргIаш даьд. Ха зехьа ца йоаеш дика бу из болх нн. Шамсудов, Абдурахманов, Такашев керте а латташ цу гIулакха вIашагIъехкача звеноша.

Г. ЗАКРИЕВ.

РАЦИОНАЛИЗАТОРАШ

Рационализаторашцеи изобретателашцеи дукха болх бу «Малгобекнефта» Ленина орден лелаеча цхьоалагIча нефтепромыслерча Iилма-технически общества совето. Совета членаш ба инженераш, техникаш, бригадай мастераш. Шоай заседанешка хIара рационализаторски предложенега бокъонца хьажа а хьеже сихагIа из балха юкъехьоргйола гIулакх ду совета членаша.

Рационализаторашцареи изобретателашцареи болх дика лелабарах доала беркат хьахьокх укх цифраша: семилетка йолаелча денз 1 миллиони 181 эзари сом пайда луш йола 256 предложени еннай промыслерча рационализатораша. Ши эзар сом совгIа шера пайда луш йола 48 рационализаторски предложени еннай укх шера хьалхарча ялх бетта а.

Мехкдаьтта даккхара техникеи технологии хадданза тоаеш, кердачоа дикагIчоа никъ лохаш промысле дикагIа бола рационализатораш ба воккхагIа вола механик Слинько, цеха начальник Зангиев, операторaш Куксин, Решетняк, Бирюков, иштта кхыбараш. Мехкдаьтта даккхара планаш тIеххкоачашъяра доккха беркат доал цу рационализаторашкара.

Сурта тIа: Iилман-технически общества совета членаш (аьрдехьара аьттехьа): воккхагIа вола инженер В. З. Фунтиков, инженер-технолог П. П. Усачев, воккхагIа вола механик А. Г. Слинько, воккхагIа вола геолог Т. Д. Лебедева, цхьоалагIча бригадан мастер М. С. Пушкарь рационализаторски предложенега хьожаш боаху.

М. ЛЫКОВА сурти тексти.

ШЕРРА ЯХЬ А ЙОАРЖАЯЬ...

Мукх цIенбаь чуийца а баьнна, хIанз кIа хьокхаш ба Курчалой района «Путь к коммунизму» яхача колхоза механизатораш. Ялат чуэцара деррига а балхаш цхьан комплексах ду укхаза: КIа чуийца даьнна лаьтташ чах цIенду, оах, доакъарийна лаьрхIа хьажкIаш дIаюв.

Шерра яьржай комбайнераша юкъера социалистически яхь. Цар хьокхамаш гойт хIара денна араювлача «Къахьегама листокаша», «Молниеша». Белгалбаьнна дика болх бу комбайнераша М. Юнусова, А. Ахмадова, В. Джамалуева.

Ялат комбайнашкара элеваторе дIакхухьаш хьинаре къахьегаш шофера М. Абуханова, Б. Косумова.

КIа чуэца доладеннача укх массехк дийнахьа пачхахьалкхенна амбарашка колхозо чутессад йиъ бIаь гаргга тонн.

И. ДЖАМАЛОВ.

Н. С. ХРУЩЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

(ДӀахододар. Долалур 1-ча оагӀо тӀа).

бокъонца болча термоядерни тӀемах дола бирса бакъдар. Нагахьа санна из бакъдар хӀанз Малхбузехьарча паччахьалкхений деятелаша халкъех лечкъадеш дале, цар адамашта, цунца шоай мехкашкарча халкъашта а дер доккха зулам да.

«ТӀема доазон тӀа» балансировани еш бараш нах тешабе гӀерт машар хилийтара тешаме гаранти луш дар ракетно-ядерни герз да, яхаш. Из концепци — Малхбузехьа цунах оал «кхерама равновеси» — бакъахьарча уйланна духьал я, из нах Ӏехабелга да. Мадарра аьлча-м, «Равновесе доктрина» байракха кӀал превентивни тӀом хьоабара планаш кийчъеш я. Цхьаболча США бехктокхамерча деятелаша кхыметтел гуччахьа а дӀакхайкаду «Советски Союзацарча ядерни конфликта инициатива» шоашта дӀатӀаэца шоаш кийча хилар.

ДӀа уйла ел оаш цу дешай. Из термоядерни тӀемца кхерам тӀатувсилга хинна ца Ӏеш, цу тайппара тӀом хьоабара хьалхагӀа яхье варгвар малав яхилга а да. ХьалхагӀа тӀом хьоабергбараш шоаш ба цар яхаш хилча, цунца цхьана цар кхыча мехкашта хьалхадоах: сихле, моастагӀчул хьалхадаргдолаш. Сенга кхоачоргва цу гӀулакхо? ХӀаранена къаьгга ховш да: катастрофически гӀулакхашка дугилга. ЧӀоаггӀа тамаш яйт цу кхайкарало. Цун автораша уйла яц ВӀашагӀкхийттача Штаташта шоашта, цар союзникашта тӀемо тӀатувсача кхерама. Американски политикаша кхы а тӀагӀертагӀа хьалхадоах шоай халкъа, термоядерни тӀом хуле США-на Советски Союзачул кӀезигагӀа зе а хургда, хӀаьта котъяла а могаргда, яхаш. Из кӀал кӀийле йоаца иллюзи я. Дош цу тайпара кхетадайта гӀертилга, США а цар союзникий а общественни мнени тӀом хьоабара кийчъяр духьа деш да: хӀанззехьа а сихдала деза тӀом хьоабе, хӀана аьлча хьалаш хувцадала мег. ТӀом хиланза · баргбоацаш хилараи атомни тӀом хьоабелга сихде гӀерташ дола агрессивни низаш бехказа дахараи наьха сакхетам кийчбе гӀертилга мара кхы хӀама дац.

Бакъда, оаха хоадамболлаш дӀакхайкаду: нагахьа санна агрессораша ядерни тӀом хьоабойя, уж баганза а ца боалаш шоаш боагаргба цун алаца.

Кхетаданза даргдац дунен халкъашта юкъе кхоххкам латтача хьалашка кхыметтел кӀезига гӀалат даларо а берригане юкъара тӀом сихха деррига дунен тӀа дӀабоаржабе мегилга. Хьаэцаргда вай, масала, 1961 шера ноябре харцахьа тревога хиларах американски ерригача базашка латта бомбардировщикаш Советски Союзагахьа яхийта аьнна приказ деннача американски стратегически авиацена команда телача генерала Пауэра леладаьр. Из гӀулакх кхыметтел США президентага, вешта аьлча цу мехка герзашцарча низий лакхехьарча главнокомандующега, дӀахайта дезаш а лаьрхӀадац цо. Шийттеи ахи минут ха яьккхай американски стратегически авиаце мадарра аьлча Советски Союза духьал тӀом хьоабаьча хьалах йолаш. Мишта тешалургва, нагахьа цӀаькха харцахьара тревога хуле тӀом болабала кхелехьа американски инаралаша отбой лургхиларах?

Боккха кхерам болаш да технически гӀалаташ бахьан долаш цӀаьхха тӀом хьар. Атомнии водороднии бомбаш тӀайолча американски самолеташта авареш хулга, термоядерни зарядаш йола бомбаш чулегилга дукхагӀа хул. ВӀалла дукха ха йоаццаш, 1962 шера 4 июне технически вӀаштӀехь ца хиларах фега ийккхай американски ракета «Тор», цун ядерни боеголовка цхьаннахьа Тихий океана чу а йожаш. Юха а цу тайпара истори хилар 19 июне. Цу тайпарча гӀулакхаша чӀоаггӀа сагото ца йича валийтац. Итальянски газето «Джустиаце» нийса белгалдаьдар: «Хьаьръяьннача «Торо» дунен тӀом хьоабар а кхерам бар». Цу дерриганеша цӀаькха а хьахьокх Малхбузехьарча реакционни милитаристски гӀозарий атомни психоз машара гӀулакха мел кхераме я.

Наха балар дахьаш долча герзий запасаш паччахьалкхений арсенале йолаш йолча хана, уж дукхагӀа хулаш йоагӀача хана тӀема кхерам чӀоагӀлуш боагӀа. Бокъонца бола машарга бода никъ — из массанахьа а деррига герз дӀадоаккхилга чакхдаккхар.

Хьамсара делегаташ! Сона хов, укх залера нах дукkхача тайпара политически уйлаш йолаш болга. Уж гулбеннабац укхаза из е вож социальни система дикагӀа малагӀа я яхаш дискусси е. Вай дерригаш а вӀашагӀтехад укхаза бе безаш бар, де гӀертар цаӀ хиларо — дуне кӀалхардаккха, термоядерни тӀема цӀи ца ялийта.

Бакъда, укх Дерригдунен форуме дага ца дохийтача далац Советски Союзен кхыча социалистически мехкийи оагӀонгахьара тӀема кхерам ба яха хабараш духьал а доахаш арессивни низаша сихха герз кийчдеш хилар, кердача дунен тӀема кийчо еш хилар. Из футтаройна дагалувцаш дар теркал ца деш дита йиш яц. Аз дагадохийт шоана цхьанне а харц де йиш йоаца бакъдараш.

Хьалхарча дунен тӀем тӀа веннав итт миллион саг, айп даьд 20 миллион сага. Коммунисташ ба, социалистически паччахьалкхенаш я цу тӀема бехке? Из хьайнача хана социалистически паччахьалкхе дунен тӀа цхьаннахьа йолаш а мича яр, цхьана а мехка Ӏадала керте коммунисташ а мича латтар.

Дунен шоллагӀча тӀемо шовзткъеи итт миллион гаргга саг вийнав. Коммунисташ бар, социалистически мехкаш дар из тӀом хьоабаьр? Из тӀом хьоабир германски, итальянски, японски фашизмо. Духхьал Советски Союза хилар фашистски къизалах адамаш кӀалхардахар духьа эггара дукхагӀа зе. Духхьал цо дир эггара дукхагӀа хӀама фашизм йохаяра, нах боабеча лагерех, Майданека, Освенциума газови пишкех, фашизма лоалах халкъаш кӀалхардахара.

Советски Союз яр Хиросимахи Нагасакехи вай ханара Помпей яьр? Из гӀулакх дьараш, шоана махарра, дунен кхыча даькъ тӀа ба.

Хьожаргда вай дунен хӀанзарча сибатага. ТӀема базай човнех хьалдиза да из. Хьаний уж базаш? Массанена а ховш да, уж хьаьраш США-и цар союзникаши болга.

Мичахьа лелаю тӀема пропаганда? Мичахьа ду цу е вокх мехка атомни бомбаш етта, «цхьан дени буси» цига баха ахаш нах боабе, диъ даькъах кхо дакъа цун промышленни потенциал хӀалакье яхаш деш дола тӀахьехамаш? Уж тӀахьехамаш деш бола инарал Туайнинги конгрессмен Элин Тиги социалистически мехкашка бахаш бац. ТӀема пропаганда елга законах мегийташ йоацача социалистически доттагӀлен паччахьалкхенашка цу тайпарча наха судаш ергьяр.

Советски паччахьалкхе вӀашагӀеллача В. И. Ленина чӀоаггӀа дагадоаллаш хиннад тӀом хургбоацаш дӀабаккхар. Дунен тӀемах цо яьхад из доккха зулам да, кердагӀа йолча цивилизацегеи культурагеи кхаьчар дизза дохадар да. В. И. Ленина хьалхадаьхад техникана кара кхаьча доккхий хӀамаш миллионаш бола нах хӀалакбара тӀадерзадаро, еррига производительни средстваш тӀема гӀулакх де оттаяро диганза а ца доалаш «адамий общества вахара хьалаш кӀал гӀолла дохадарга» дугаш хилар. (Соч. изд. 4, т. 27, оагӀ. 386). Социалистически мехкаша адамашка хьалххехьа а дӀахойт из кхерам болга, хӀаьта хьинаре къовсам а лоаттабу из ца хилийтар духьа. Иштта да социалистически мехкий позицех, коммунистий позицех дола бокъонца бакъдар.

Тха Советски паччахьалкхе хьахиннай машарах йолча цӀи хезача ленински Декретаца. В. И. Ленин категорически духьал ваьннав Советски паччахьалкхен герба эмблема тӀа тура оттаде аьнна еннача предложенена, «Тур вай эмблема яц», аьнна дӀа а кхайкадь. Советий мехка эмблема хилар марсахи гонахи—машарерча хӀама хьадеш болча къахьегама символ. Тхо лаьтта а лаьттад, латташ а да, латтаргдолаш а да машаре дахара ленински принципаш тӀа. **Из ше мара йоаца а, вай ханарча исторически хьалаша маяххара а, ший ларда тӀа машар чӀоагӀбе йиш йола а тайптайпарча социальни строй йолча паччахьалкхенашта юкъерча гӀулакхий доктрина я.** Кхыйолча общественни система мехкашкарча наха вахара уйла мичча бесса йойя а дуне цаӀ а да декъадала йиш йолаш а дац термоядерни катастрофа духьал. Укхаза вай дерригаш а — цхьа адамаш да.

Малхбузехьа дукkхача наха тӀехь-тӀехьагӀа дукхагӀа хетт: «Йолаш йий-теш адамий кхоане?» Цу тайпарча наха жоп дала безам ба са. Йолаш я, хӀаьта из Ӏальмате сийрда а хургья. Тхо тешаш да, атомни маньякаш соцае могарг дола денал адамий хургхиларах!

Ядерни герза замах, ракетий замах дукха нах хӀалакбеш йола средстваш овлаш а тӀехь дӀа ца яьхача, ядерни герз соца ца дайтача дӀабаккха йиш яц истребительни ядерни тӀема кхерам. ТӀом лелабара йола еррига материальни торонаш йизза дӀаяхара тӀехьа латт тхо.

Герз дӀадаьккхача дунен тӀа паччахьалкхенашта юкъерча гӀулакхашта хила йиш йоацача кхоачаргья «Низацара позици», «тӀема доазон тӀа», «атомни кхерам» яха политика. Массане а деррига герз дӀадаккхара лозунг «ДӀабаккха халкъашта юкъера тӀом, даькъала хилба машар»! яхача лозунга тарра да. Гой, цудухьа массане а деррига герз дӀадоаккхилга машар лорабара а чӀоагӀбара а тӀехьарча машар безаш долча дерригача низий, ерригача национальни а дунен халкъашта юкъерча а организацейи теченийи керттера декхар хинна дӀаотташ латт. **Герз дӀадоаккхилга — вай хано чӀоаггӀа дӀадехар да.**

2. Герз дӀадаккхара йола советски программа

Хьамсара делегаташ! Советски правительства чӀоаггӀа а лерргӀа а чакхбоах машар чӀоагӀбаргеи машаре дахаргеи бода никъ. Массане а цӀендаь герз дӀадаккхара йола программа оттаеча хана Советски правительства лаьрхӀар ерригача паччахьалкхений кхерамзлен проблема бокъонца къоаста ца йича ярг ца хилар — тӀом хьоабара йола торо дӀаяккха езаш хилар.

Цу тха программа тӀа керттердар фуд? **Герз дӀадаккхара гӀулакха керттера а юкъметтера а дош да ядерни герз соцаделген хӀалакдаь из цӀендаь дӀадоаккхилген.**

Юххьанце а денз, герз дӀадаккхара йолча хьалхарча этапе а тӀехьа, Советски правительства йоах, гӀаддайча а ядерни герз соцаде, из вӀашагӀдоллаpгдоацача даккха, хьожадаьча из дӀакхоачадеш мелйола средстваш, хӀалакьяь дӀа а йоахаш. Оаха ях ядерни герз атомни артиллерийски установкаш дӀаяхьа могаргдолаш йола ракеташ, самолеташ, хи тӀа гӀоллеи хи кӀал гӀоллеи лела тӀема кемаш, хӀаьта иштта наьха территорешкара кхыча мехкий еррига тӀема базаш цкъа йоахаш дӀаяха а наьха территорешкара кхыча мехкий деррига эскараш арадаха а. Нагахьа санна ракеташ ца хуле, самолеташ, хи тӀа гӀоллеи хи кӀал гӀоллеи лела тӀема кемаш ца хуле ядерни герз кхераме хургдац кхыметтел моллагӀча тешаме йоацача правительства цу герзах цхьадола дакъа дӀахьуладе безам хуле а. Из герз хьожадаьча моттиге дӀакхоачадеш йола средстваш хӀалакьяь дӀаяьхача атомни герз долаш болча мехкага йиш хургьяцар кхыча мехкашта ядерни герз тоха. Цкъа цу тайпара предложени еннаяр Франце президента инарала де-Голла, хӀаьта тхо цунна геттара раьза а хилар. Новкъа-м да, дале а, Франце правительства цхьаккха пайдана хӀама данзар из ший предложени чакхъяккхара. Цул совгӀа, герз дӀадаккхара хьакъехьа Женеве переговораш еча дакъа лаца а тиганзар цо.

Ядерни герз ТУ-114, «Боинг-707» яхача а кхыча а транспортни самолеташца а дӀакхахьа йиш я, йоах. Цхьабакъда, нагахьа санна бокъонца герз дӀадаккха безам бале, мехкашка цхьан юккъа юхейита мегаргья шоаш лорадергдола средстваш: зенитни артиллери, ПВО ракеташ, истребителаш. ХӀанзарча технико йиш хулийт мелла лакха яле а моллагӀа самолет чуяйта. Шоана магарра, из бахьан, юххье денз чакхдаллалца корта боацаш да.

Хьожадаьча ядерни герз дӀакхоачадеш йола еррига средстваш дӀаяхаргара дӀа а доладаь герз дӀадоаккхилга юкъедоаладарца ше раьза а хинна шийгара дикка йоккха тӀема совлех йоал дунен тӀа эггара низ болашагӀа йола глобальнии межконтинентальнии ракеташ ший доалахьа йолаш йола Советски Союз. Цхьабакъда, ши духьа уйла йоацаш лоац оаха из никъ, хӀана аьлча, сихагӀа герз дӀадаккхара хьашташта махеттара ба из.

Тхоай оагӀонгахьара, малхбузехьарча державашкара оаха хьадех наьха территорешкара шоай еррига тӀема базаш дӀахен цу тайпарча территорешкара шоай эскараш арадахен уж раьза хулга. Оборона гӀулакха яхкаьяц уж базаш, агрессешта лаьрхӀа яхкай. Хьанна хац, масала, Окинава яхача японски острова тӀара е Ливера, африкански лаьттап тӀара американски ракетно-ядерни базаш, е Англера, Италера, Турцера, Грецера, Таиландера базаш США оборонана езаш йоацилга? Кхыча тайпара из дувцар кӀайчох Ӏаьржа да яхилга хургдар.

Геттара дика белгалдаккха мегаргдолаш да цу хьакъехьа США лакхехьарча суда члена г-на Дугласа яхар. Ший кердача книжка тӀа цо язду: «Бокъонца вай бомбардировщикаши истребителаши чулатта аэродромаш гобаьккха Ӏо а яхкаь гобаьб вай Россена. Мароккорча вай базаша массехк шу даькхад, тӀалатташ атомни бомбаши къайлагӀа хоам хиннача минута шоаш аьннача яха кийча йолаши йола деннеи бийсанеи цахаддаш феца ха деш бомбардировщикаш а йолаш...

Цо цӀаькха а бакъду, уж базаш йолаш мелйолча хана кердача дунен тӀема кхерам а хургхилара.

Паччахьалкхенашта юкъе тӀом хилара кхерам дикка лаьгӀбар духьа цу тайппара герз дӀадаккха доладеча юххье паччахьалкхений герзашцара низаш дикка кӀезигде йоах Советски Союзо, царга хьежжа массазара тӀема низаш а кӀезигдеш. Герз дӀадаккхара еррига процесс диъ шера чакхъяккха йиш йолаш лоархӀ оаха. Из лоаца а, цхьабакъда, кхоачам хиллал а ха я.

Тхо кийча да тхоай договора проекта тӀарча ерригача положенешта юкъера шинна а оагӀонна мегаргйола формулировкаш лаха а корае а, эшшача моттиге кхыдолчоа барта дахка а, нагахьа санна массане а цӀендаь герз дӀадаккхара гӀулакха зе даргдолаш из деце. ЦаӀ да оаха дергдоацаш—массане а цӀендаь герз дӀадаккхар дутилга тхоай договора проект лоархӀам боацача йоаккхилга, герз дӀадаккхара де дезараш цу тӀера дӀадоахилга. Из цӀаккха а оаха дергдолаш дац.

Тхо герз дӀадаккхара хьакъехьа хабараш дувцара тӀехьа а доацаш, герз дӀадаккхара тӀехьа да. Кхы дӀахо ла йиш йолаш хӀама дац герз дӀадаккхара хьакъехьа деш дола къамаьлаш шоашта товча тайпара дӀа а лелаш, герз хьаделга тӀа-тӀа дукхагӀа сихлуш хилар. «Юнайтед стейтс ньюс энд уорлд рипорт» яхача американски журнало даьча лоархӀамех 16 шера, 1946 шера денз 1962 шерага кхаччалца герз дӀадаккхара хьакъехьарча дешашта хетаяь 863 дунен халкъий юкъара заседани яьй, цо дӀалаьцай 17000 сахьат ха, хӀаьта цу юкъа 18 миллион дош а аьннад. Герз дӀадаккхара хьакъехьа дувцаш дола миллионаш дешаш историе йокъ а хинна дусача юкъа, тӀа-тӀа дукхагӀа хьаду герз. Малхбузерча белгаларча гӀозараша хабарга йоах герз дӀадаккхара хьакъехьа еш йола переговораш, герз дӀадаккхарах дола дешаш хьалха а тувсаш тӀема бизнеса лакхагӀа йола конъюнктура хьаллоаттаяр, керда герзаш Ӏоадар духьа.

Малхбузехьарча державаша Женеве леладеча гӀулакхаша хьахьокх, герз дӀадаккха безам болаш уж йоацилга. США викалашеи цар союзникашеи Женеве деш дола къамаьлаш деша, моттийта мара дац. Бокъонца хаддаш йоаца шоай позици мегаргйолаш лархӀийта а, хӀаьта тхо соглашенена духьал да аьнна хетийта а гӀерт уж. ХӀаьта хьожаргда вай Америка ВӀашагӀкхийттача Штатий предложенеш бокъонца миштай.

Ховш мадарра, дукха а гоаьчул тӀехьагӀа США-с юххера а тӀаера герз дӀадаккхара хьакъехьарча «договора керттерча положеней схема». Цу схемо хьахьокх массане а цӀендаь герз дӀадаккхара хьакъехьара США позици мадарра аьлча лер тӀа ца хилар, шоллагӀча даькъерча дешашкеи формагеи диллача из позици хӀанз аьлх техача санна дукхагӀа шаьръяьи герз дӀадаккхарах дола дешаш дукха чулоацаши из яле а. Цхьабакъда, мадарра аьлча, «керттерча положенеша» чу ца лоацаш дус керттердар: ядерни герз цӀендаь соцаделга, паччахьалкхенаша Ӏоаяь еррига запасаш хӀалакьяь дӀайоахилга, наьха территорешкара тӀема базаш дӀайоахилга. Цу тайпарча «герз дӀадаккхара» раьза хилар халкъаш Ӏехаделга, машара гӀулакх чӀоагӀдара зулам делга хургдар.

ЦӀаькха а, соахка санна, переговораш кхоачаш дӀайолаеннай а алалехьа, еррига уйла герз дӀадаккхарах долча дешаш тӀара а яьккха, дунен халкъашта юкъерча гӀоръяьккхача тӀахьожама проблемана тӀаерзае беннабар США-и цар портнераши, герз дӀадаккхарах йолча проблема керттера маӀан тӀахьожам лоаттабарах доалл, яхаш, нах тешабе а гӀерташ.

ХӀаьта тӀахьожама хьакъехьа США еннача предложене мадарра маӀан дича, из цхьа бахьан кердадаккхар мара доацаш, герз дӀа ца доаккхаш тӀахьожам оттабара хьакъехьа цар хьалхагӀа мел дийцар да. Бакъда, хӀанз хьалхарчул дикка говзагӀа вӀашагӀделла да из, хӀаьта маӀан хьалхагӀа хиннар да — агрессора низ совбахар духьа дунен халкъашта юкъерча шпионажа къайлагӀара система вӀашагӀйоллилга. Цу тайпарча «кердача хӀамай» хьакъехьа эрсий халкъо оал: цу щей кад коачагӀа ботта.

Тха позици хала йоацаш а кхетаеш а я. Из сенах латт аьлча, из латт герза массе а тайпаш вӀаштӀеххьа-тӀехьа доахаш, цӀендаь дӀадахарах. Цу тӀа а массане цӀендаь герз дӀадаккхара даькъе вай договора проекта тӀа чакхдаккха мел лаьрхӀа хӀама цӀенхаштта дунен халкъашта юкъера тӀахьожам а болаш бокъонца де лаьрхӀа а да.

Цхьабакъда, тхо духьала да юхедусаш долча герза тӀахьожам оттабара. Юхедусаш долча герза тӀахьожам оттабарах разведка елга хургдар, герз кӀезигдарах низий соотношени хувцаеннайий хьажа а тӀом болабара гӀулакха цу хувцамах пайда эца торо йий ха а гӀертилга хургдар. Цхьаккха а ше лоархӀаш йола паччахьалкхе раьза хила йиш яц цу тайпарча тӀахьожама.

Деррига а чулоацаш бола тӀахьожам тӀаэца лоархӀаяц малхбузехьара державаш, герз дӀадаккхара гӀулакха лоадамбоацаш дола гӀулакхаш делга а дувцаш. США-с йоах, хӀанз паччахьалкхенашкара хьожадаьча моттиге ядерни герз дӀакхоачадеш йола средстваши массазарча герзий цхьадола тайпаши 30 процент кӀезигдаргара дӀадоладе деза герз дӀадоаккхилга.

ТӀаккха хаттар доагӀа: бокъонца тӀом хилара бола кхерам кӀезигбой ишта хилча? Бац. Ӏальмате йоккха термоядерни потенциал ше йолчча юсаш ма хулий из. Бокъонца бакъ ва укх тайпара къамаьл деш вола Инде хьамсара премьер-министр г-н Неру: «Герз дӀадоаккхилга герз кӀезигдара дош долчара дӀадаьннад. Йоккхийча державай ядерни арсенала диъдагӀа дола дакъа хилча кхоачам ба деррига дуне хӀалакдара».

ДӀахо, хьалхарча этапе межконтинентальнии глобальнии ракеташ 30 процент кӀезигъе еза яхаш йола США гӀерт хӀанз йолаш йола тӀема базаш кхы хьоа ца еш шоаш йолчча йита. Мадарра аьлча, кхыметтел герз дӀадаккхара йолча кхоалагӀча этапе а мича оттаду США-с наьха территорешкара кхыча мехкий тӀема базаш дӀайоахилгеи цу тайпарча территорешкара кхыча мехкий эскараш арадоахилгеи. Тха территорена дов хьачуде аьттув болчча тайпара дӀанийсъяь американски тӀема базаш шоаш йолчча тайпара юсаш долча хьалашка эггара низ болашагӀа, эггара кердагӀа йолча ший тӀема ракетий запасаш хьалхарча этапе 30 проценти шоллагӀча этапе кхы а 35 проценти кӀезигъе Советски Союз раьза хургья мотташ я-хьогӀ США правительство? Тхо тхоай моастагӀий дац, хӀаьта цу тайпарча наькъаца герз дӀадоаккхилга оаха цӀаккха дергдолаш гӀулакх а дац.

Юххера а, дош цу тайпара лоархӀаш хилча доакъошха герз дӀадаккхара США раьза хилар — тха еррига къаман кхерамзлен арсеналаш гучаяхар духьа, вешта аьлча разведкаи шпионажен системана наӀараш еллар а цу тайппара потенциальни агрессора декхар аттача даккхар а духьа дагалаьцача киловзала хьисапе да. Зонашка инспекце тӀахьожам оттабар оалаш дола, американски «схема» тӀа белгалдаьча гӀулакхаша леладер а цу тайпара гуччахьа дабокъонца советски ракетноядерни средстваш мича латт ха гӀертилга. Американцаша шоаш оаллача тайпара аьлча, хӀанз а «разведка цӀого кхестаду политика жӀали».

ТӀахьожама хьакъехьарча дешацара еррига халонаш хьахул мадарра аьлча малхбузехьарча державаша лоархӀамегӀара декхар кхоачащделгах, бокъонца герз дӀадаккхарах из хьакъестадар бахьан долаш. ЦӀаькха а кхайк тхо малхбузехьарча державашка: цӀендаь герз дӀадаккхара хьакъехьара тха предложенеш оаш дӀатӀаэца, тӀахьожама хьакъехьара моллагӀа а шун предложенеш оаха а хьатӀаэцаргья.

США правительства йоах, дунен халкъашта юкъера доккхий герзацара низаш вӀашагӀдохка деза, хӀаьта царга ядерни герз дӀадалийта а гӀерт. Цу тайпара низий образеца когаметта лоархӀ, масала, Конгора «ООН-а эскараш» оалараш. Законни хаттар доагӀа — оаха цкъа санна дукkхаза а увттадаьд из — цу герзацарча низашта команда тергьяр малав, царна доал дергдар малав? США-с йоах, царна команда тергьяр ООН я. ТӀаккха практике даьлча мишта хул из? Конго хинначa событеша дика хьахьекхар ООН-а аппарата юкъе цун хӀанзарча структурах лакхехьара моттигаш дӀалоацаш яраш НАТО-на доал деш йола державаш хилар. Цу хьалашка США предложени хьатӀаэцарах ше-шийна тохилга хургдар, оаха оахош герз Ӏодуллилгеи шоашта ловр тхога дайтар духьа дунен халкъашта юкъерча герзацарча низех пайда эца НАТО-на торо лулгеи хургдар цунах.

Проблема эггара нийсагӀа къоастаелга хургда дунен халкъашта юкъерча низашта цхьатаррарча торонашка доал дарах. ХӀанз ООН-аца я паччахьалкхений кхо группа, хӀаьта царех хӀаране вокхарна нийсса бокъонаши торонаши хила а еза.

Лер тӀа да ала йиш йолаш хӀама дий США духьала хилар бахьан долаш Китайски Халкъа Республико ООН-ера шийна законах йоагӀаш йола моттиг хӀанзалца хьа ца лацар!

Паччахьалкхений ерригача группашта юкъе нийсхо хилча мара диса йиш яц дунен халкъашта юкъера низаш мехкий моллагӀча цхьан группана духьал ца доахаш. Ши-шегӀа кхетадеш да, дунен халкъашта юкъерча низий доалахьа ядерни герз дӀадалара хьакъехьа къамаьл де доагӀаш а ца хилар. Цунах хургдар цӀаккха тӀакхоачаргдоацаш ядерни тӀема Ӏазапа шоаш кӀалхардоахилга дӀадехаш дола халкъаш футтар делга.

ДӀахо США-с йоах вето бокъо а йоацаш йолча дунен халкъашта юкъерча суда полномочеш яла еза паччахьалкхенаша кхоачашъянза яргйоацаш йола решенеш е, цу даькъе машари кхерамзлеи Ӏалашдара дешашта яраш е а. Мадарра аьлча ООН Устав дохадеш а, дунен халкъашта юкъера машари кхерамзлеи хьаллоаттадара гӀулакха керттера орган йолча Кхерамзлен Совета лоархӀам боабеш а йола из предложени тӀаерзаяьй Советски Союза хьашташ ӀотоӀадараи ООН-а меттел малхбузехьарча державаша доал шоашка хургдолаш йола моттиг лаца лерхӀаш йола керда дунен халкъашта юкъера политически система вӀашагӀйолларaи. Де йиш йолаш хӀама дий из? Дац. Уж предложенеш машара гӀулакх чӀоагӀдара тӀаерзаяь а йоацаш, из дохадара тӀаерзаяь я.

США-с хьалхагӀа а мо мара тигац массане а цӀендаь герз дӀадаккхара де дезараш чакхдахара эша еррига ха оттае, хьалхарча шин этапа йола ханаш хӀанз шоаш ювце а. Американски схема положенеш вӀаштӀехьъяьхай герз дӀадаккхара процесс хадданза тӀехьаяха а нагахьа санна стратегически гӀулакхашка диллача шоашта гӀойле я аьнна хетача деша тӀа мичча хана а шоай уйла сецача, из процесс йохае а малхбузехьарча державай йиш хургйолча тайпара.

ДӀаланза дита йиш йоацаш да цхьаькха хӀама а, Женеве тӀехь-тӀехьагӀа дикагӀа хьагуча а доал из, США вӀалла безам болаш а яц бокъонца лаьрхӀача ханашка шоай тӀема машина дӀаяккха паччахьалкхенаш декхарийла еш йола массане а деррига герз дӀадаккхарах йола договор е. Американски правительства викалаша Женеверча вай делегаташка духхьал хьайоах, США правительствас цӀаккха кулг а яздергдац, хӀаьта конгрессо ратификаци а ергьяц массане а деррига герз дӀадаккхарах йолча договора. Цу дерриганеша хьагойт, США-с хабарах герз дӀадаккха деза а яхаш, цу гӀулакха дуьхьалара никъ лаьца хилар.

Советски Союз, хьалхагӀа ше хиннача тайпара, кийча я массане а деррига герз дӀадаккхара гӀулакх кхоачашдара новкъарле еш мел йоаца Малхбузерча паччахьалкхений еррига уйлай лоархӀам бе. Бакъда, цу тайпара уйлаш хӀанз укх сахьате кӀезига я.

Тхо кийча да тхоашца переговораш еча партнерий хӀара предложенега лаьрххӀа хьажа а герз дӀадаккхарах йола договор оттаяра гӀулакх хьалхашкахьа тоттаргдола вӀаши тӀаэца мегаргдола наькъаш леха а хьалаха а. Тхо кийча да Женеверча 18-не Комитета болх толамца чакхбаккхара а коллективни низашца бокъонца йола герз дӀадаккхара программа оттаяра а де йиш мел яр де.

Дунен тӀарча общественносто герз дӀадаккхара договор оттаяр дӀадех, цхьабарт ца хилар дӀадаккхара наькъаш хьадувц. Цу хьакъехьа уйла е мегаргйолаш я английски философа Бетрана Рассела конгрессага яхьийтача послане тӀара цхьайола моттигаш.

Лорда Рассела йоах: «Сона ловра переговорашка Малхбузехьарча хӀара викало алар: «Со бокъонца тийша ва ядерни тӀом дерригача дунен тӀа коммунизм котъяларал вогӀа хиларах». Сона ловра переговорашка Малхбоалерча хӀара викало алар: «Со бокъонца тийша ва ядерни тӀом дерригача дунен тӀа капитализм котъяларал вогӀа хиларах». Из дӀа ца а оалаш Ӏийнача оагӀоно ше воча кепара дӀахьокхаргья, адамий моастагӀа а адамаш хӀалак дар дезаш а из хиларга хьежжа».

Оаха, социалистически дунен викалаша, цӀаккха а яьхадац, коммунизм котъяккхар духьа дунен тӀа термоядерни тӀом хьоабе кийча да тхо. Тха баьччас В. И. Ленина революцен хьалхарча шерашкехь а дӀакхайкаяьй тайп-тайпара социальни строяш йола паччахьалкхенаш машаре яхара политика, капиталистически системацара къовсам экономически яхьа тӀа хьатӀаба беза а аьннад цо. Из Ленина никъ оаха бизза хьаллоацаш ба.

Оаха кхетаяц г-на Рассела послани укх тайпарча ультиматума тӀахьехам болаш санна: е тӀоми атомни валари да шоана е коммунизм къоабалъе, кхыча тайпара аьлча, е ядерни тӀом ба шоана е капитализм къоабалъе. Тхона хет, нагахь санна моллагӀа а цхьа оагӀув ший герз совдаккхарцеи тӀемаца кхерам тувсарцеи ший идеологии политикеи котъяккха гӀерте, тӀаккха, дувцилга йоацаш, гӀулакх дунен термоядерни тӀемага гӀоргда. **Дерригача дуненга оаха дӀакхайкаду коммунистически идеологи котъяккхар духьа дунен тӀом хьоабара политика тхоашта гоама хилар.**

Оаха лоархӀам бу дунен тӀа ши система хилара: паччахьалкхений цхьа система капиталистически ларда тӀа латт, вож система марксизмаи - ленинизмаи хьехама ларда тӀеи социалистически ларда тӀеи латт. Цу системашта юкъе идеологически политическии къовсам латт. Тхо латт из къовсам тайптайпарча социальни строяш йолча паччахьалкхенашта юкъерча тӀемага ца баккхара тӀехьа, уж дешаш машарерча яхье къоастадара тӀехьа. Ший строя совленаш машарерча вахаре хьахьокха еза социалистически капиталистическии дунен хӀара мехко. Цу совлен керттера белгалонаш я: малагӀча системо капиталистически е социалистически — дукхагӀа Ӏалашду халкъа материальнии духовнии рузкъаш, дикагӀа вахара хьал, наьха культурни боарам, сага духьа, наьха духьа малагӀча системо лу сага бокъонца йола паргӀато, Ӏалашду хӀама хьаду низаш, культура, Ӏилма сихха дегӀадоаладелга.

(ДӀахододар. 3-ча оагӀо тӀа).

МОСКВА. Массане а герз дӀадаккхаран машари тӀехьара Дерригдунен конгресс.
Кхаь а кхалсага — вӀаши тера боаца кхо мотт лебеча, ва дӀа континентерча викалашта дагалаттар цхьа хӀама: тӀема кхерамах шоай бераш лораделга. Советски колхоза председатель П. Малинина а, американка Клара де Мид а, индианка Сатья Гупта а эггар лоархӀамегӀарча гӀулакха — машар ӀалашӀбара дагабоалаш ба.
В. Савостьянова сурт ТАСС фотохроника.

Н. С. ХРУЩЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

(ДIахододар. Долалур 1-чен 2-чен оагIош тIа).

Хьан строй, хьанна хетараш прогрессивни да, наьха хьашташ кхоачашде гIертар малагIа строй я яха къовсам цу наькъаца къоастабе беза аьнна хет тхона. Ше тIех хилар хьахьекха система тIаэца хьожаргда адамаш.

Советски правительствас юкъейоалаяьча массане а дерригa герз дIадаккхара программо къаьгга а чIоагIа а тешал ду къовсамера дешаш тIема наькъаца ца а къоастадеш, машаречa яхьа ларда тIа къоастаде безам болаш тхо хилар. Цунца цхьана хьахьокх цо капитализмаца лаьцача машаречa яхье тхоаш котдаргдолгах тхо тешаш хилар. Вокх оагIорахьара, герз дIадаккхара духьала бараша йоах капиталистически социалистически мехкашта юкъе тIом ца хулаш биса йиш яц, уж тешац капитализма низах, социализмаца лаьцача машаречa яхье из котъяргхиларах. Цудухьа ядерни тIемага кхувд уж, кIалхарвоаккхача якорага санна. Малхбузехьарча мехкий доал деча гIозарех болча викалаша массанена хозаш хьайоах, коммунизм котйоалачул атомни валар хилча бакъахьа да. Масала, Итале хьалха хиннача кхыча паччахьалкхенащцарча гIулакхий министра г-на Пеллас, аьннад: «Советски Союзага атомни тIом байта раьза хургья Итали «Коммунистически доала кIал ца отта»; 1959 шера 11 феврале лордай палате лорда Бердвуда аьлар: «Коммунистически дунен тIа вахачул дуне дохадича бакъахьа хет сона». Родней Джильберт — американски автор — «Конкуренци а лелаеш цхьана дахар — керда советски тIахьехам» яхача книжка тIа — кхайкаду. «Хайра ма хилда коммунизмал кот ца боалаш болча машарах». Кхыметтел цхьан праволейбористий баьччо Доннеле тувлавеннача сага оазаца йоах; «ЦIе дараш ца хила, лергда вай».

Уж чIоагIа кхерамера къамаьлаш да. Цар тешал ду, цхьабола Малхбузен викалаш гIерт яхь экономически наькъ тIара, е из е вож система тIех хилар исторе къоастадеча наькъ тIара тIема наькъ тIа яккха. Цо хьагойт дукхкхача империализма гадоахаш болчар социализмаца лаьцача яхье капитализм котъяргхиларах бола тешам бовр, капитализм лораяр духьа дуне дохадеш бола тIом хьоабараи миллионаш-миллионаш бола нах боабараи уж кийча хилар.

Тхо, коммунисташ, тийша да социализма низах, из тIех хиларах. Из исторе хьахьекхад. Лоацщача хана чухь социализмо хьахьекхаб ший вахара низ, экономика дегIаяра темпашта, Iилма, техника, халкъа дешар дегIадара, дукхача наха бокъонца йола паргIато ялара ше тIех хилар. ХIанз Советски Союзагарча лакхаленаша къаьгга тешал ду социализм тIех хилара. Тхо кхерац капитализмацарча яхьах. Капитализмо а бакъахьа да, г-на Расселa яхача тайпара, тIом бита а бита, социализмацара къовсам машаречa яхьа тIа баьккхача.

ХIанзарча ханара керттера къовсамера дош, малагI строй дикагIа я яха дош, къоастаделга, — цу къовсамах лоархI Малхбоалерча доал деча гIозарий викалашта тIом хьоабара керттера бахьан — оаха тIема наькъ тIара тайп-тайпара социальни строй йолча мехкий машаречa яхьа наькъ тIа даккхарах латт тха позице бокkха лоархIам. Цунца хьахул адамаш термоядерни тIемах кIалхардахара йола торо.

Машар Iалашбара керттера никъ — из бокъонца тIема материальни аппарат дIаяккхар. Из гIулакх кхоачашдеча наькъ тIа Советски правительствас, дезац ца аларал совгIа, динза даргдоацаш лерхI халкъашта юкъера кхохкам дIабаккхара новкъостал дергдола, паччахьалкхенашта юкъера тешам чIоагIбергбола, массане а дерригa герз дIадоккхилга дикка аттача доаккхаргдола дукхха гIулакхаш чакхдаха барт бар. Иштта гIулакхех хет тхона тайп-тайпарча районашка ядерни герз доаца зонаш хьаяр, ядерни герз дIахо доаржадар соцадар, кхыча паччахьалкхений мехкашкара шо-шоай эскараш дIадахар, тIема пропаганда дIакъовлар, НАТО-и Варшавски договореи мехкашта юкъе шоайла тIом болабергбоацаш пакт оттаяр, иштта кхыдараш.

Тхо дукхаза гIийртад, масала, Малхбузерча паччахьалкхенаща йизза йоацача герз дIадаккхара программах барт бе, бакъда уж массаза а из дош тIа ца эцаш хиннаб.

Хьаэцаргья вай герз дIадаккхарах йола 1955 шера Малхбузен державашка хьажа оаха дIаенна предложенеш. Уж яцар массане а дерригa герз дIадаккхарах йола предложенеш, цар тIа дийцараш алхха СССР-еи США-и тIема низаш 1,5 млн. сагага кхаччалца мара ца дуташ кIезигдарах мара дацар, хIаьта из цифра цIаьхха дагаеха а яцар—цу хана переговораш еча малхбузен паччахьалкхенаща шоаш цIи яьккхаяр цун. Фу хилар тIаккха? СССР-аи США-аи 1,5 млн. сага боарам тIаэца тхо раьза махиланге, тха партнераша из предложени дIатеттар.

1957 шера Советски правительствас предложени елар герз дIадаккхара цхьадола гIулакхаш чакхдаха барт бе вай аьнна. Цу тайпарча гIулакхашта оаха тIаккха а юкъейихьар малхбузен паччахьалкхений шоай предложени — къайлагIа кийчъеш йола агресси гучаяккхар духьа аэрофотоснимкай зонаш хьаяр. Шоана дага мадоаггIара, а аэрофотоснимкай идеяца хьувзаш вар цхьан хана президент Эйзенхауэр. НАТО-и Варшавски договореи тIема низаш къоастадеш долча доазонгара шинна оагIорахьа бархI-бархI бIаь километр йолаш йилла аьнна оттадир оаха Европе аэроснимкай цхьа зона. Цу зона чугIоргьяр ГДР, Польша, Чехословаке территореш, советски территоре бIарчча дакъа. ШоллагIча зоно чулаца езаш яр Байкалага кхаччалца еррига тха Гаьнара Малхбоале, цун нийсса доккхал дола американски территоре дакъа. Цу ханна цхьаькха а предложени йоалайир оаха—цIаьхха тIом ца хьоабайтар духьа машиннаькъа узлашка, порташка, автомагистралашка контрольни посташ яхкар хьакъехьа. Цу гIулакха тIехь а оаха лоархIамбаьб малхбузен паччахьалкхенашта хетарий.

Фу хилар тIаккха, фу хилар аэрофотоснимкай зонехи контрольни постехи йолча тха предложенех? Уж тIаэцанзар ВIашагIкхийттача Штаташеи НАТО кхыча паччахьалкхенашеи, новкъа хила дезаш хIама да из — хIаранена ховш ма дий, нагахьа санна цу ханна оаха оттабаьча наькъаца барт баьбаларе, хIанз тIом хьарах бола кхерам дукхха кIезигах хургхилар. ХIанз тха оборонаш керттера герз ракеташ йолча а НАТО инаралаш уж мичахь дIа-юха нийсъяьй хара духьа шоай синош шайтIашта кара дахка кийча болча а хана массане а дерригa герз дIадаккхарца мара кхоачашде йиш яц уж гIулакхаш.

Советски правительства массехк оагIорахьара уйлаш яьй герз дIадаккхара гIулакха. ДIадахача массехк шера, оаха дийцад, масала, Германе территоре тIара кхыча мехкий эскараш дIадоахилга, е хьалхарча юкъыгах 1,3-зза кIезигагIа делга, паччахьалкхений шинна а группировка тIема низаш шоайла улув латташ йолча Европера кхохкам мелбалар Iалашде а лерхIаш. Советски правительства из предложени а йисар чакх ца йоалаш, малхбузен паччахьалкхенаш духьал хилар бахьан долаш.

Новкъа дале а, малхбузен паччахьалкхенаш герз дIадаккхара дешашта барт бе безам болаш яц. Цар негативни позици къаьстта хьагучайоал атомнии водороднии дерригa тайпа герзашта тохкамаш делга соцадарах барт бе уж раьза ца хиларца.

Ядерни тохкамаш — из кхоачаш ядерни тIом бац. Бакъда, цар адамашта деш дола зенаш хIанз цIенхаштта да. США правительствас Англе правительстваца цхьана деча ядерни тохкамаша адамашта кхерам тIатувс. США-ас космосе ядерни герза тохкамаш деча дIакхаьчад гIулакх, цу тохкамаша адамий вахара Iалаьмате доккха зе дергхилара уйла ца а еш.

Президента Кеннеде аьннад: «Тха мехка унахцIенонна кхераме долаш цхьаккха хIама а дац, хIаьта оаха тохкамаш дарах хургдолаш а дац». Ший мехка бахача нахага г-на Кеннеде аьннар бакъдац. ХIанзарча Iилманна гучадаьнначох, американски тохкамаша Iалаьмате доккха зе ду наьха унахцIенонна. Цул совгIа, лаьтта бах, США бахархой меттел, англичанаш, эрсий, китайцаш, японцаш, французаш, итальянаш, хIаьта кхыдола халкъаш а. ХIаьта цу тайпара тохкамаш дечар уж халкъаш а цар унахцIенонна мел зулам хул а теркалде ца дезаш лоархI.

ХIаране кхетош да, ядерни герза тохкамий керда, эггара йоккхагIа йола сери чакхйоаккхаш, США-и цар союзникаши шоашта тIема совле Iалашъеи агрессивни курс чIоагIъеи гIертилга. Машара гIулакха кхераме йола из политика тIагIертта дукккхача шерашка лелаю цар. ДагадоагIий шоана, 1958 шера Советски Союзо ядерни герза тохкамаш делга цхьан оагIорахьара соцадаь. ХIаьта фу дир США-и, Англеи, Францеи? Цар сихдир герз кийчделга. Франци йолаелар атомни бомбашта тохкамаш де. НАТО агрессивни блок къайлагIа а доацаш, германски машаре договор бахьан тхона тIемаца кхерам тувса йолаелар. Цу хьалашка ший ядерни герз тоадара эша гIулакхаш де дезаш хилар Советски Союз, «цкъа тохарца» Россе кхел е могадаь хинна цхьадола дIайха корташ шелдар духьа.

Тхоай халкъа хьалхашка, дерригача адамленна хьалхашка зулам даьраш хургдар тхо, нагахьа санна 1961 шера аьхки гIулакхаш унзардовлара оаха духьале яьецаре. Мехкашта юкъерча гIулакхашка хьежаш мел болчарна хов, Советски Союза ракетно-ядерни низ машар лорабара лоархIамера кечал йолга а, хIаьта Малхбузе империалистически гIозараша болабе гIийртача дунен тIемах цо дуккхаза а адамаш кIалхардаьхалга а. ХIаьта хIанз а, малхбузен мехкашка милитаристаша шоай агрессивни курс сихъяьча хана, тхо Iе йиш йолаш дац СССР а еррига социалистически лагерь а тIемах лораяра низ чIоагIбеча гIулакхий йоакхо ца еш.

Ший низ чIоагIбарца, Советски Союзо ший хьашташ меттел, дерригача адамлен хьашташ, массанахьа машар лоаттабара хьашташ Iалашду. Цхьабакъда, вай ханара герз кийчдара дукхха низаши рузкъеи дIаахийта дезаш тхоаш хиларах вIалла а гIаддаха-м дац тхо. Тха Iилмани техническии кадраш шоай хьаькъали говзали гаьнна дикагIа долча гIулакхага дахийта йиш йолаш яр. Социалистически мехкашка герз тоаделга—ца воалаш деш хIама да. ЛоархIаме дикагIа хургдар дерригa герз форда чу а кхесса доадича. Массане дерригa герз дIадаккхара тIехьа латт тхо. Тхо кийча да ядерни герз мел долча державаща цхьана цу герза дерригa а тохкамаш соцадара соглашенена кулг яздe. Массане герз дIадаккхара новкъа боаккха бокkха гIа хургбар цох. Цхьабакъда социализма мехкий герз цхьан оагIорахьара оаха дIадоаккхарг ма дий аьле цхьаннена а ма мотталда!

Кортамукъадаьнна «атомни жин» шуша чу дахийта дукkха ха хургьяр, нагахьа санна малхбузен державаш цунна духьал ецаре. Тохкамаш соцадара тIахьожам лоаттабелга хIанз кхы проблема яц. ХIанзарча Iилма хьалаша торо хулийт, кхы башха къа а ца хьегаш, тIахьожама къаман кечалашца моллагIа ядерни бомбаш лелхийтилга гучадаха. Ядерни герза ду тохкамаш соцадарах йола соглашени яь дукха ха хургьяр, нагахьа санна переговорашка СССР-а хиннача догцIенача уйлах зIаммига а дакъа малхбузен державай хиннаяларе.

Укх шера бIаьсти США правительства доазол дехьа кхо делегаци яхийтар: цаI — Женеве переговорашка, шоллагIъяр — Афине хиннача НАТО совета сессе, хIаьта кхоалагIъяр — эггара дукхагIа нах чу боагIаш хиннар — Рождестваи Джонстонеи островай районе — ядерни тохкамашта кулгалдара. Цу делегацей малагIчун гIулакхаша эггара цIенагIа хьахьокх американски политика бокъонца бола чулоацам? Дерриганех а гучох—шоллагIчуни кхоалагIчуни. ХIаьта Женеве делегаци яхийтар — алхха ший тайпара дола нах тувлабе даь хIама дар. ВIалла дукха ха йоаццаш, укх шера 16 июне, США оборона министра Макнамара аьннад: «Воаш лерхIачунна гаргакхоачарг ма дий аьнна, теша йиш йолаш дац вай, нагахьа санна низа позицецара гIулакхаш вай ца леладойя».

Рождества острова тIа хIанз бомбаш лелхийтилга — политика бокъонца кхоачашъяр да. Халкъий сатувсилга етт цар. Цхьабакъда царна могаргдац герз дIадаккхара тIехьарча, массанахьа а даиман а ядерни бомбаш лелхийтилга юха соцадара тIехьарча къовсаме бола тха лоIам мелбе а, е бохабе а. Исторе ше а тIехь-тIехьагIа чIоагIагIа дIадех: тIема дерригa герзаш а кечалаш а дIадахар.

Хьамсара делегаташ! ХIанз германски гIулакхах массехк дош ала мукъа ба сона. Из гIулакх герз дIадаккхара духьала чудоагIаш деце а, айхха цунца дувзаденна да. Германецара гIулакх машаре чакхдаккхарои цун ларда тIа гIолла Малхбузен Берлинера хьал вIаштIехьдаккхарои мелдергдар мехкаш кхохкадалар, хIаьта герз дIадаккхара гIулакх хьалхататтара дика кIийле а хургьяр цох. Из тIехь-тIехьагIа дикагIа кхетаду дукkхача а паччахьалкхен деятелаша.

Мадарра аьлча, машарга кхача гIертараш сагото ца еш Iе йиш яц Европа центре тIема кхерама кхуврч тIехь-тIехьагIа унзаре хилара. Халкъашта Iалаьмате доккхий балаш тIатесса малхбузенгермански милитаризми реваншизми юха а США монополей щуринйца кхаба а кхаьба, тIехь-тIехьагIа дукхагIа агрессе наькъ тIа, авантюрий наькъ тIа йоалаш а латт. Канцлер Аденауэр ший гитлеровски режима моастагI хетийта гIерташ ва, гитлеровски инаралаши эпсараши хьаллаьцаб цо, хIаьта бокъонца гитлеровски политика дIа а хьу цо. Ераш я факташ.

Ше паччахьалкхенна керте эттача хана денз Малхбузен Германи герзаца кийчъеш, дунен шоллагIча тIема кийчлуш, Гитлера дахийтачул дукхагIа рузкъа дахийтад Аденауэра. 1933—1939 шерашка Гитлера яь тIема расходаш 90 млрд. маркаш хилар, хIаьта канцлера Аденауэра 1950—1961 шерашка 100 млрд. марка яхийтай. Цу цифрай уйла ца еш Iе йиш яц машар безаш дола адамаш, хIана аьлча уж нах боврен балайи цифраш я. Гитлеровски инаралашта Европерча НАТО лаьттанцарча эскара команда лелае бокъо еннай. Боннски реваншистий тIема куралаш еча зурмаца маршах долалуш латт цхьадола европейски мехкаш, хIаьта кхыметтел йоккхий державаш а цар зурмаца халхаювла йолаеннай.

ФРГ военщина къар ца луш духьал латт герз дIадаккхараи мехкашта юкъера кхохкам кIаьдбараи. Ший хана, 1874 шера, германски милитаризма идеологех цхьанне Мольтке эхь ца хеташ яьхад: «Даиман бола машар — из мечта а я, цу тIа хоза а яц». Цу хана денз дукха хIамаш хувцаденнад дунен тIа. Бакъда, хувцалуш яц германски милитаризма каннибальски идеологи. ТIема министр Штраус шийна мамогга духьал латт герз дIадаккхара моллагIча плана. Боннски военщина атомни бомбана чIоагIа тIагIерташ я, хIаьта НАТО Совета Американски сессе хьахьекхача бесса, цунга кхача из гарга а я.

Бонне къайла лоаттаеш яц чакхбаьннача тIемах хьахиннарашка низагIа юхахьажареи Потсдамски соглашене оттадаьча Германе доазонашта ревизи яреи шоай планаш. Боннски министра Зеебома йоах: «Одераи Нейссенеи дехьара территореш оаха йитай аьнна шоашта салоIам ма болба Чехословакеи, Польшеи, Советски Союзои». Цунна тIеххьа йоах министра Шлезвиг-Гольштейн фон Хасселa: «Тха территориальни бокъонаш Одер-Нейссе линела гаьнна дехьагIа я. Тхона лов немецки оалала къаьнара областаш юха а тхоай хилар».

Цхьаболча реваншистски политикаша — царна юкъе господин Брант а волаш — социалистически мехкашта кхерам тесаш къамаьлаш дарга кхоачаш а хул гIулакх.

Цу къамаьлашка ладийгIача, боннски политикай гIулакхашка хьежача шеквала тарлу, ужаш 1962 шера бах-хьогI, е цар сахьатий стрелкаш гитлеровски мохк дIалувцараша походаш яьча хана тIа сайцай-хьогI.

Советски Союз латт дунен шоллагIча тIемах юхедисаь гIулакхаш цIендаь дIадахара тIехьа, шин германски паччахьалкхенца машаре договор а яь, хатар эккхара кхерам бола Малхбузен Берлинера хьал цу ларда боарам тIа доаладара тIехьа.

Гучох, из цаI мара йоаца хила йиш йолеи хьакъалцареи позици я. ХIаьта а США, Англе, Франце правительстваш германски машара договор яра духьал латт. Уж гIерт Малхбузен Берлинера оккупационни режим даим хургйолаш чIоагIъе, цигара шоай эскар дIа ца даккха. Цхьабакъда Европа центре, лотадаь хьашк дIатIа а дихьа, молха бешка лоаттаелга ла йиш йий? Малхбузен Берлина а, е цхьаккха кхыча мехка а бахача наьха хьашташта эшаш дий из?

Из эш алхха нах боабара деча герзий фабриканташтеи Малхбузен Германе реваншисташтеи. Бакъдар аьлча, машара договор ца яра бехке болча малхбузен мехкий паччахьалкхен деятелаша шоаш а дика кхетаду из, хIаьта из договор цар ца яра бахьан шоай союзника канцлера Аденауэра халахетар де царна ца ловлга а да. ХIанз Малхбузен Германеи цун тIема низехи НАТО агрессивни низий керттера тIум хулаш а латт, хIаьта дукхагIа долча даькъе цу блока политика хьалхле а лелаю цар.

Шоаех лидераш лоархIаш бараша, малхбузен мехкий цхьоагIо йохае йиш яц а, яхаш, малхбузенгермански реваншисташа мел даьр могийт. Малхбузен мехкий, вешта аьлча, НАТО мехкий цхьоагIо лораяра лозунгаца Малхбузен Германе агрессивни низашта караболхаш латт уж.

БIарга ца го йиш яц кхыдар а. Малхбузен Германера хIанзара оккупаци — гитлеровски Германи йохаьячул тIехьагIа диъ оагIорахьара союзнически соглашенешта кулгаш яздеш лийрхIа оккупаци йоаца дукха ха я. Цу соглашенеша лийрхIар дар германски милитаризми нацизми йохаелга. Германе оагIорахьара керда тIом хьара кхерам дIабоаккхилга. ХIаьта тахан оккупированни Малхбузен Берлин НАТО державай эскар леладу цу агрессивни блока ший тайпара тIема база я, из я гитлеровски Германеца тIом баьча союзникашта — Советски Союза, Польшана, Чехословакена, хIаьта кхыча мехкашта духьалхьожаяь.

Ший лоIаме политически единица хиларга хьежжа, Малхбузен Берлина эггара тешамегIа йола мехкашта юкъера гарантеш ялара тIехьа, цун бахархошта шоай вахар шоашта дезача бесса паргIатта вIашагIдолла бокъо ялара тIехьа латт тхо. ХIаьта Малхбузен державаша йоакхо ер, Малхбузен Берлина бахархой вахара хьал а доацаш, цигача шоай тIема база ютилга да.

ВIаши тIаэца мегаргдола соцамаш дара лаьрхIа массехк гIа баьккхар советски правительства, белгталарча хьалаща Малхбузен Берлинера оккупационни эскар ООН-а е нейтральни паччахьалкхений эскарца хувцара раьза а хинна. Цу дешах барт белга вIаштIехьа ца даларах, оаха ях Малхбузен Берлине Норвегеи Данеи е Бельгеи Голландеи эскар а, хIаьта иштта Польшаи Чехословакеи эскар а оттаде. Из эскар хIанз йолча тIема группировкай карара а доацаш, ООН-а байракхаца лела деза.

Ха дIайода! Нагахьа санна малхбузен державай кхы тIехьа тIайоагIача хана а дунен шоллагIча тIемах юхедисараш дIадаха безам ца хуле, социалистически мехкашта кхы хIама юхедисац кхыйолча машар безача паччахьалкхенашца цхьана ГДР-аца машара договор елта мара, цох фуннагI хуле а.

Лаоса хьокхамо гейтар барт бе безам болаш хуле, эггара чоалханегIа а эггара кегаенна а йола мехкашта юкъера проблемаш къоастаяра наькъаш лаха йиш йолга. Дунен шоллагIча тIемах юхедисараш дIадоахилга машара гIулакха хиланза даргдоаца хIама да, хIаьта из проблема къоастаелга кхы тIехьадаха йиш а яц. Герз дIадаккхар, общества вахара юкъера тIемаш дIадахар, лаьтта тешаме бола машар оттабар — советски халкъои цун правительстваи эггара чIоагIагIа де гIертар да.

ДIадахача бIаьшера а цIи хезача американски поэто Генри Лонгфеллос ший гIордаьннача «Гайаватах долча иллеца» тIахьехар «дерригa халкъаш совещани е», хIаьта царна мога а дора:

«Лаьттах дохка Iадсаькхаш...
КIур баккха машара
гIаьленах...»

Со гIаьле увзаш веце а, бакъдар аьлча, масса а державай кулгалхоща цхьана гIулакха машара гIаьле-м озаргьяр аз!

3. Герз доаца машар— дерригача адамашта дола доккха беркат

Дунен культура гIорваьнна волча викало Мартин Андерсен Нексе аьннача тайпара, машар эш «къахьега, дог гIоздаккха, вахар хозде!» Герз дIадаккхарои машарои боккъалдар аьлча хIанз милитаризмо дIакъувлаш дола цIаккха лакъаргдоаца хIама хьадара хьасташ хьаделларгдар. ТIема кийчонаш еш бух боацача ахка чукхувса Iалаьмате доккхий кхоачамаш тIехьатетта йиш йоацаш адамашта дукха эшараш кхоачашдарга дIадахийта йиш хургьяр.

Укх тIеххьарча хана Малхбузе, цунца США а, герз дIадаккхара проблемо тIа-тIа дукхагIа болча бахача наьха теркам шийна тIаоз. Дукха моттигаш я массане герз дIадаьккхачул тIехьагIа социальни а экономически а хьакъехьа хила йиш йолча хIамай Iилмахоша кхетамера анализ еш.

ВIашагIкхийттача Къамий Организаце тIадилларах герз дIадаьккхачул тIехьагIа социальнии экономическии хьакъехьа хила йиш йолча хIамаех лаьца дукха ха йоаццаш доклад кийчъяьча Iилмахой группо яь выводаш терко е йоагIаш я. Цу доклада тIа белгалдоаккх, герз дIадаккхара дикадар дергхилари дерригача мехкий халкъий хьал тоадергхилари. Нагахьа санна правительстваш хьадда средстваш тIема гIулакхашка йохийтачара хьа а яьха машара гIулакхашка дIаяхийтара новкъа йовле, тIаккха, доклада тIа аьннача бесса, «герз дIадаккхарах хьахургдолча кхоачамех маьрша пайда эца йиш ца хилара кхерам оттаргбац цхьанна а мехка».

ХIаьта тIема идеологаша, къаьстта США, наьха кхетама чу ехк паччахьалкхено герз хьадарга дIаухийта Iалаьмате йоккхий расходаш «экономически тоадалара» средство а я, хIаьта герз дIадаккхара экономика толхаяри бе болх ца хилар совдаккхари шийца а дахьаргда, яха уйлаш. Дегаза а тамашийна бIеха а еций экономика дегIаахареи, болх нийсбалареи, Iалашвергвола алапи кхачареи торо хIама хIалак деш дола герзаш дукkха хьадарах тийша я яха идея ше?

Вахаро гучадоаккх герз Iодиллара духьалбарий экономически доводаш харцхилар. ТIема расходаш лакхъяларо алхха лоацчача хана, унахцIена йоацаш промышленни производство шер мара ергьяц, хIаьта юххера а цо вут экономика сацарга, дукkхача наха бе болх ца хиларга. Мадарра аьлча, укх тIеххьарча шерашка герз хьадарга эггара дукхагIа расходаш малагIча капиталистически мехкашка дIаяхай, эггара хьалха — Америка ВIашагIкхийттача Штаташка, тIаккха Англе. ХIаьта цу шерашка промышленность дегIаахара эггара лохагIа темпаш капитализма малагIча мехкашка хиннай? Америка ВIашагIкхийттача Штаташкеи Англеи.

Герз хьадарах ца хеззача тайпара доккхий пайдаш шоашта чухьекхача милитаристашеи монополисташеи нах кхерабу, нагахьа санна герз дIадаьккхача миллионаш бола нах бе болх боацаш бусаргба, «экономика хIалак» хургья, яхаш. Иштта йола уйла ларде лаьца хIама доацаш я. Цар яххача тайпара а ца хулаш, герз дIадаккхар капиталистически мехкашка бахача массаболча тайпарча наха, эггара хьалха болхлой класса, ахархошта, городе бахача юккъера хьал долча наха а хулаш, бокъонца экономически пайдане хургдар, царна тIалатта ла ца мога налогий хало тIера Iо а кхоссаш.

ХIанз укх сахьата шоай диза вахар сихдаь герз хьадарах, зулманерча «валар дахьача бизнесах» тийша латтача предпринимателашта, Iилмахошта, болхлошта, инженерашта немецки писателa — антифашиста Бертольд Брехта «Йоккха саг Куражи цун бераши» яха дика драма дагайохийтача бакъахьа хургда. Цу драма тIа язъяь я тIемах яхача, тIемо цаI шоллагIчоа тIехьа доаккхаш бераш дIадоахача, цун вахара цхьаккха хIаманна пайдана доацача доаккхача маркитантка трагически образ. Цу тайпара тIема кийчо яро а тахханарча дийнахь хеташ долчеи хинна дIадоалачеи пайдаша а кхоана дIадехаргда уж вахарца, унахцIенонца, берийи внукийи кхоаненца юхатоккхилга.

Бакъда, духххьал герз дIадаккхара цхьанне къоастаергъяц еррига социальни проблемаш.

ХIаьта а нахи рузкъеи хIалак деча герзага кхетам боацаш дIаухийта низаши средстваши соцаяро, уж средстваш маьршача гIулакхага дIаяхийтаро, шеко яц, дика тоаергъяр дерригача мехкий экономика. Кхыметтел США санна болча капитализма бIаьхийча мехка а миллионаш бола баха нах чIоагIагIа чубаха цIенош, больницаш, школаш эшаш ба. Кхыметтел США президента ше яхачох а Америке «чIоагIа дукха ба дешар ца ховши Iомабанзеи нах», 127 эзар совгIа классни помещени а тоъац.

Школаши больницаши хьалъярга, халкъа вахар тоадарга дIаяхийта средстваш йоацача хана миллиардаш долларaш дIаухийт адамаш а цар хьадаьр а хIалак дергдолча герзага. Американски халкъа тIехьатетта йиш йоаца эшараш Iалашдара еза средстваш лаха йиш хулийтаргьяр герз дIадаккхаро. Американски экономисташа даьча лоархIамех, герз дIадаьккхачул тIехьагIа цу гIулакхашка укх гаргарча шерашка США правительства дIадахийта йиш хургьяр 330 млрд. доллар. Нах чубаха горангаш цIендара, нах чубаха цIенош хьалдара, нах хица Iалашбара 160 млрд. доллар эшаргдар, школаш хьалъяраи образованенеи — 30 млрд., унахцIенонеи больницаштеи — 35 млрд., наькъаш дахкараи, кхыдолча гIулакхаштеи — 105 млрд. доллар эшаргдар. Герз дIадаьккхача хьалашка паччахьалкхен тIема рынок оалаш яр хувца хIама хургдацар яха миф ехе дIайоал цу цифрашта хьалхашка.

Герз дIадаккхарах гIойле йоал Малхбузен дерригача мехкий экономикана. Цунах зе дергдар духххьал кIеззига мара боацача, тIема поставкаш ярца халкъаш довха йиш ца хулаш бусаргболча фабриканташта. Цу торонах уж чехкагIа мел боал дукхагIа гIойле хургья халкъашта. Цхьабакъда фабрикантий а, нагахь санна царца, вIалла адамий оамалах хIама диса дале, йиш хургьяр шоай предприятеш нах хIалак беш йола средстваш арахецачара халкъа хьашташ кхоачашдара средстваш арахецача яха.

Герз дIадаккхарах Iалаьмате боккха пайда баргбар къама боахам юхавIашагIтохара Iалаьмате доккхий декхараш кхоачашде долалуча, экономически кIезига дегIадаьхкача мехкашта а колониальни низ-Iоткъамах мукъадовла къовсам лоаттабеча халкъашта а.

Колониальни лоало техача гIабаех халкъаш мукъадахар — из сийлахь-йоккха прогрессивни процесс я. Советски Союзо хьадда хьаллоац, колониализмана духьал халкъаша лоаттабу сий дола, нийсхон къовсам. Советски Союза позици хьадда а дика кхетаеш а я: е Азе а, е Африке а, е Латински Америке а, **е дунен цхьанна районе а цхьаккха халкъ хила йиш яц колониальни гIабаш теха, дерригa халкъаш кортамукъа хила деза!** Къам-мукъадаккхара къовсамаи герз дIадаккхара а машара а тIехьарча къовсамаи юкъе айхха вIаши бувзам ба. Массане а герз дIадаккхара тIехьарча къовсамо аттача боаккх къам ший лоIаме хилара тIехьа лоаттабу къовсам. Шоай аргIана къамаш-мукъадахара болама толамаша машара гIулакх чIоагIду, герз дIадаккхара тIехьа лоаттабу къовсам айбара новкъостал ду. Шоай оалал герза низаца лоаттаде а хьаллаца а деза яьхад колонизатораша массаза а. ТIаккха, уж цу герзах бахаро колониальни хищникий кIомсараш дIайоахаргьяр, даимленна дIайоахаргьяр моллагIа болча а колониальни реваншей йола торонаш, хIанз а колонешка цар деча доала лардаш бокъонца а цIаккха кхы хургйоацаш а дIайоахаргьяр. Са цIаькха а белгалдаккха безам бар, массане а дерригa герз дIадаккхарах йолча советски предложенеш тIа дувцар, эггара хьалха валар дахьаш дола герз ший ханнахьа дIадаккхара долга. ХIаьта из герз колониализмана духьал къовсам лоаттабераштa бе даллац. Герз дIадаккхар да тIом дIабаккхар, милитаризм дIаяккхар, моллагIча а мехка чурча гIулакхашта тIема низаца юкъелелхилга дIадаккхар, колониализма еррига формаш йизза а кхы хургйоацаш а дIаяхар. Цудухьа герз дIадаккхаро къамаш-мукъадахара болам дIахо а дегIабоалабара хьашташта дизза жоп лу. ЧIоагIгIа машар эттача хьалашка цхьанна хIаманна могаргдац цу мехкий халкъий къамаш-мукъадахара къовсамо дIахьалхашка хьоча наькъа а, къамаш политически экономически хьакъехьа дизза шоай лоIамехьа доахаш цу къовсамо котало яккхара а духьале е.

ХIанз экономически кIезига дегIадаьхкача мехкаша хIара шера тIема хьашташка дIадохийт 5—6 миллиард гаргга доллар хургдола ахча. Из Iалаьмате дукха ахча да, хIара кепиг къелаи тIехьайисараи кIалхара йовлара эшача паччахьалкхенашта. Шеко хила йиш яц машара а тIема расходий халонах мукъадалара а хьалашка кIезига дегIадаьхкача мехкашка чехкагIа шоай экономика дегIайоалае, экономически шоай лоIаме хила торо хургхиларах.

Герз дIадаккхаро хьадергдар къамий къонача паччахьалкхенашта деш дола новкъостал Iалаьмате шердара эша хьалаш. Нагахьа санна дунен тIа еча 120 миллиард доллар хулача ерригача тIема расходех духьал 8—10 процент къоастайича, тIаккха 20 шера йолча хана дунен тIарча къел йолча районашкара моцал, лазар, нах дешанза хилар дIадоаккхалургдар. ТIема гIулакхашка дIайохийтача средствай духхьала пхелагIа дакъа тоъаргдар шера 2,5 млн. тонн болат лоаладе лаьрхIа йола Индера Бхилайски яр санна йола 96 металлургически гигант хьалъе, е ОАР-ера Асуански сунт санна йола 17 гигант хьалъе. Из ахча тоъаргдар дунен лоархIам бола 30—40 энергопромышленни центр хьалъе, масала, Африкерча долхача хиний — Нила, Нигера, Конго, Замбезе бассейнашка. Сахаре, Азерча доккхача хиний — Инда, Ганга, Меконга бассейнашка, Анда лоамашта юхе, Къулбехьен Америка хишка низ бола индустриальни комплексаш хьалъе.

Цу дерриганеша а къамий къона паччахьалкхенаш дегIаяхкара мел дика влияни ергьяр, царна индустриализаци елгеи цар прогресси мел чIоагIа сихъергьяр дувца дезаш дац. Укх гаргарча 20—25 шера цу паччахьалкхенашта могаргдар шоаш экономически тIехьайиса хилар дикка дIадаккха, Англии Франции санна долча мехкий промышленни боарама гарга гIорта.

Къона къамий паччахьалкхенаш иштта дегIаахаро, дувцилге йоацаш, дIадехаргдар промышленни хьакъехьа дегIадаьхкача мехкашца айхха вIаши гIулакхаш леладелга. Иштта гIулакхаш леладара кертера хьал да йизза цхьатарра бокъонаш хилари вIаши пайдана хилари. Цо производство шер а ергьяр, массе мехкашка дукkха миллионаш болча наха болх а лургбар. ЛаьрхIача гучадаьннад, укх тIеххьарча итт шера тIема гIулакхашка дIаяхийта средстваш наха чубаха цIенош дарга дIаяхийтача дерригача мехкашка а наха чубаха цIенош ца тоъалга дIадоаккхаргхилар. Массане а дерригa герз Iодилла 20—25 шу даьлча хIанз дунен тIа дола дерригa рузкъа шозза дукхагIа хургдар.

Дувца дезаш дий теш герз Iодиллара Советски Союза а дерригача социалистически мехкий а халкъаш чIоагIгIа тIехьа хилар. Хьалхехьа дийццача тайпара, герз сихдаь хьадеча хьалашка шоай оборона чIоагIъярга дукkха средстваш дIаяхийтанза ялац Советски Союзи кхыдола социалистически мехкаши. Герз дIадаккхарах мукъаьянна средстваш йоаггIача тайпара наха долча ираза, маьршача, хIама хьадеча гIулакхашка дIаяхийта ховргдар тхона.

ДIаяхача гурахьа укх зала чухь КПСС XXII съездо тIаийцар парте керда Программа. Дукха бIаьшераш долча адамий исторена байзабац материальнии духовнии ганзаш хьае бе лерхIаш цу тIа белгалбаьккхар санна боккха болх. Советски халкъа хьалхашка оттадаьча декхарий масштабаш дIайовзийташ йола массехк цифреи факти йоалае мукъаба сона.

ХIанз дерригача социалистически доацача дунено арахецачул ткъо шу даьлча шозза дукхагIа Советски Союзе промышленни продукци арахеца лерхI оаха. 1980 шера, масала, йоаккхаргья 300 млрд. киловатт-сахьатага кхоачаш электроэнерги, вешта аьлча 1961 шера дерригача капиталистически дунено яьккхачул цкъаи ахаззеи дукхагIа. Дерригa рузкъаш шортта хьадара а хIаранегара — дулур, хIаранена — эшар яха принцип кхоачашъе довлилга Iалашдара а Iалаьмате доккха декхар оттаду оаха тхоашта хьалхашка.

ЦIаккха а ца хиннача тайпа-

(Йистедоалар 4-ча оагIо тIа).

Н. С. ХРУЩЕВА ДАЬ КЪАМАЬЛ

(Йистедоалар. Долалур 1-чен, 2-чен, 3-чен оагIош тIа).

ра йоккхий гIишлош еча тха планаша шоаш шоаех дувц. Кхыметтел тхоца дикача дагара боацараша а хIанз мукIарлю ду иштта планаш а уттаеш уж кхоачашъешвар чIоагIа машар оттабелга дезаш хургхилара. Оаха гаьна хьежаю, оаха планаш увттаю шерашта а итт шерашта а лаьрхIа. Тха планашта, оаха лерхIараштa юкъе, Эльбагара денз Тихи океанага кхаччалца йола социалистически мехкий йоккха моттиг Iалаьмате йоккхача строительни площадкана тарйолийташ гIишлош сиха хьалъеча юкъе моттиг яц тIема.

Советски Союза машар безара политика, кхыча социалистически мехкий а санна, юкъарчал доацаш хьайоагIа тха общества социальни оамала тIара. Тха экономически социальнии системана юкъе цхьаккха тайпа «оагIув тоха хIама дац» милитаризмана, наьха мехкаш дIалувцача политикана, тIема бизнеса. Тханцига яц наьха территореш, арахьара рынкаш, капитала приложене сфераш хьалувца тIакхувш йола цхьаккха классаш, группаш, нах, пачхьалкхен тIема заказех пайда беш бола нах. Тханцига хила йиш яц цхьаццайолча группаша милитаристски психоз хьалхьеш дола парламент кхера а еш, герз хьадарга дIайолха ассигнованеш дукхагIа хилийтеи бахача нахагара йоккха налог лакхъеи гIерташ дола хьал. Хиланза дарг мел доаца дерига кхоачамаш да тхога. Советски Союза хийра да доазонаш хувца, керда территореш бе йохка е кхыдола мехкаш экономически карадерзаде моллагIа дола хьалхьедераш.

Социалистически мехкех шоай чулоацамга диллача органически доаллаш да машара тIакхувш хилар, хийра я кхыча халкъашта духьалара агрессивни уйлаш. Советски Союза Коммунистически партеи кхыча коммунистически партешеи хадданза тIахьех халкъашта юкъе доттагIал хилара, цхьадола халкъаш вокхарех латара а ца хьехаш.

Бакъда, капиталистически мехкашка классови къовсам латт, из хиланза баргбоацаш а ба, хIана аьлча из хьахиннаб общество классашта йиикъа хиларца. Классови къовсам йисте балар, вахара а строя а образ харжар хIара мехка бахача наьха шоай чура гIулакх да.

Шоай совещане гулбеннача берригача мехкашкарча коммунисташа 1960 шера халкъашка дола Кхайкарал тIаийцар, цу тIа цар торжественно дIакхайкадир машар лорабари чIоагIбари шоай сийлен гIулакх да, аьнна.

Тха хIама хьадара программа тIа 20 шера къоастадаь, арахьарча политика хьакъехьа кертера де лерхIаш дар а. Из латт СССР-е коммунистически общество хьалъяра а социализма дунен система дегIаяра а эша маьрша хьалаш Iалашдарахи дерригача машар безача халкъашца цхьана адамаш а рузкъа а хIалак деш болча дунен тIемах кIалхара дахарахи.

Тха байракха тIа язъяь я сийлахь-йоккхий идеалаш: дерригача халкъашта бола Машар, Къахьегам, ПаргIато, Нийсхо, Вошал, Ираз.

Герз дIадаккхар социализма идеал я аьнна дIакхайкадаьд Владимир Ильич Ленина. 1922 шерехь а Генуе Советски пачхьалкхено дакъа лоацаш хиннача дунен халкъий конференце В. И. Ленина тIадилларах тха мехка викалаша массане а герз дIадоаккхалда, хадданза дола эскараш дIадоахалда аьнна предложени оттайир. Из яр адамий историе чухь эггара хьалхара оттаяь массане а герз дIадоаккхалда аьнна йола пачхьалкхен предложени. Оаха доккхал ду из тха социалистически пачхьалкхено, цун правительствана керте латтача В. И. Ленина оттаяь хиларах.

1922 шерарча Генуенеи 1962 шерарча Женевенеи юкъе йоккха исторически юкъ еннай, цу хана чухь вай планета тIа Iалаьмате доккхий хувцамаш хиннад. Цхьабакъда тахан а, шовзткъа шу хьалха санна, герз дIадаккхара дешай хьакъехьара советски позици иштта йолаш юс.

Тхо герз дIадаккхара тIехьа хиннад, хIанз тIехьа а да, беррига низ тIабохийт оаха массане юкъара машар чIоагIбара. Машар чIоагIбара тIаерзаяь йола ерригa радикальни предложенеш, — германски машара договор оттаяр, тохкамаш ца дайтилга, ядерни герз цIендаь дIадаккхар, атом йоаца зонаш яххкар, герзаца кийчдаь низаш кIезигдар, машара пакт оттаяр, переговорий наькъаца дерригa къовсаме дола дешаш къоастадар, юххера а массане дерригa герз дIадаккхара договора проект оттаяр — Советски Союзагара хьа а яьхкай хьа а йоагIа. Машараи герз дIадаккхараи тIехьа къовсам лоаттабора оаха тхо тIема хьакъехьа мела долча хана а. Герз дIадаккхараи машараи тIехьа къовсам лоаттабу оаха хIанз а, — духхьал дIааргда оаха, — цхьаь а цхьанна пачхьалкхенга доаца эггара тIехдола герз тхога долча хана а. Из факт еций Советски Союза тIом ца безаш хиларах эггара дикагIа дола тешал?

Оаха духхьал оахоша 1955 шера денз 1958 шерага кхаччалца йолча хана 2 миллиони 140 эзари саг кIезигдаьд Герзаца Кийчдаь Низаш. Оаха дIаяьхар тIема базаш. Нагахьа санна ше тIом бе кийчлуш яле, герзаца кийчдаь низаш иштта дукха кIезигдергдий цхьанна а пачхьалкхено? Из дергда духхьала машар оттабе гIертача пачхьалкхено. Тхона новкъа хет герз дIадаккхарах оахоша переговораш еш хинна кхыйола пачхьалкхенаш тха хьокхама тIехьа ца ялар. 1960 шера хиннача СССР Лакхехьарча Совета сессе решени йир Советски Герзаца Кийчдаь Низаш кхы а кхоалагIа дакъа — 1 миллиони 200 эзари саг кIезигде аьнна. Из решени чакхъяккха йолаеннаяр Советски Союз, алхха СССР-а духьал тIом хьоабе малхбузерча пачхьалкхенаша гуччахьара кхерам тIатессача мара дIахо еш йола салтийи эпсарийи демобилизаци юхасоцаянзар оаха.

Нагахьа санна геттара чIоагIа герзаца кийчденнача Малхбузен агрессивни низаша кхерам тIа ца лоаттаборе, дукха ха хургьяр оаха тхоай эскараш дIахийца, оаха ерригa тIема промышленность машара лаьрхIа йола продукци арахеца оттаергьяр. Укх тIеххьарча диъ шера юкъера лаьрхIача маьхий кердача масштабах 10 млрд. гаргга сом шера оборонага дIадахийтад оаха. Хала дац нагахьа санна уж Iальмате дукха средстваш оаха маьршача боахама эшача дIаяхийта яларе тхога мел сихдулургдар тхоай Iалаьмате йоккха хIама хьадара программа кхоачашъелга кхетаде. Цхьабакъда хIанз агрессивни империалистически низаш долча хана, тхо хьаданза далац низ бола хIанзара герз, леладанза далац тоъам хиллал дола герзаца кийчдаь низаш, Советски пачхьалкхен оборонни низ агрессор хаьдда а визза а вохавергволча боарам тIа лоаттабанза далац. Цхьабакъда тхо хьаштдале кхоана а герз дIадаккха кийча да, нагахь санна капиталистически мехкаша из дойя.

Массане а дерригa герз дIадоаккхилга чакхдаккхар адамий вахара чухь историе гола тоха моттиг хинна — тIемай замангара дунен тIа чIоагIа машар оттара заманга довлар хинна дIаоттаргдар. Историе иштта, гола тоха тарлургда. Из тоха а еза! Дерригa а халкъа дуккхача нахах, уж тIагIертта а хаьдда а машара тIехьа оттарах тийша да.

4. Халкъий йиш я герз дIадаккхеи машар лорабеи, цар из де а деза

ТIом боацаш даха адамий йиш я, цар из де а деза. ХIанзарча замах сецца хиланза даргдоацаш дац тIемаш. ХIаьта а цу хана сецца хиланза баргбоацаш машар а бац.

Хаттар отт: кердача тIемага, валаргахьа деш дола болар соцаде йиш йий хIанз халкъий? Оаха мамогга хоадам беш ях: йиш я. ХIанз укх сахьате, бокъонца дола доккхий низаш да машар Iалашбе йиш йолаш. Уж да — керда тIом хьоабара чIоагIгIа новкъарленаш еш йола Советски Союзи дунен социалистически системеи. Уж да — ший лоIамера дуккха а кагий пачхьалкхенаш, цу даькъе массане а дерригa герз дIадаккхараи машар чIоагIбараи тIехьа йола Индии Индонезии санна йола йоккхий пачхьалкхенаш а йолаш. Уж да — герзацара довнаш дара торонашта духьала къовсам лоаттабеш дола дерригача мехкашкара машар беза низаш.

Дерригача дунен машаргахьара барий боламо, Дерригдунен Машара Совето доал деча машара тIехьа къовсам лоаттабеча тайп-тайпарча организацеша чIоагIгIа болх бу сий дола машар лорабара. Конгрессе баьхкаб машара тIехьа къовсам лоаттабеча дуккхача кердача организацей викалаш, цо хьахьокх, машара тIехьа къовсам лоаттабу болам чIоагIлуш а шерлуш а хилар.

Капиталистически мехкашкарча халкъий дикагIа болча викалаша машар бахьан долаш лоаттабу къовсам дуккхача халонашца бувзабенна ба. Адамий эхь-эздел леладеча цу денал долча наха дуккха низаш ду. Цхьабакъда, халонаш дукха яле а цар тIагIертта кхоачашду шоай сий дола гIулакх. Цар беча балха баркал оалаш долча адамашта цIаккха дицлургдац цар хьега къа.

Бакъда господай милитаристий шоай герз дIадаккха безам оттарг ма бий аьнна вай даха дог доацилга. ТIемаш хьашт долча гIозараша шоашта мамогга духьале яьй, кхы тIа а ергья герз дIадаккхара. Вайна цIаккха а дицдала йиш яц, тIема догIаши морхаши леладеш йола милитаризм Европеи Америкеи йолча хана кердача тIема кхерам хургхилар. Цхьабакъда, царга герз дIадаккхийта могаргдола низаш хIанз укх сахьате дунен тIа долаш да.

ХIанзарча наха йоккхий халонаш тIаэттай, цар белажаш тIа боккха бехктокхам бижаб. Уж халонаш ла моге, агрессивни низаш юхатохе — тIаккха адамашта тешамера кхоане Iалашъюларгья.

Кхоанарча ден, шоай берий ираза уйла еча наха кхетаданза диса йиш яц дIадахача шерашка машар лорабара а чIоагIбара а дуккха гIулакхаш даь хилар, цхьабакъда, де дезар дукхагIа да — бIаьзза, эзарзза дукхагIа да.

Бакъда, агрессивни блокашта юкъе долхача США, Англи, Малхбузен Германи, Франци санна долча мехкашка доккхий низаш да машар чIоагIбара мехкашта а халкъашта а юкъера гIулакхаш тоадара массане а дерригa герз дIадаккхара, сийлахь-йоккха идеяш чакхъяхара бокъонца къовсам лоаттабеш. Цу къовсама юкъе дакъа лоацаш кIезига бац дунен тIа хIанз латтача хьалий бокъонца нийсамах беш бола доал деча классай викалаш а.

Цхьабакъда, бокъонца аьлча малхбузен мехкашкарча дуккхача наха хIанз а кхетадаьдац мел боккха кхерам болаш ба термоядерни тIом, цудухьа хьинаре дакъа лацац цар машар чIоагIбараи герз дIадаккхараи лоаттабеча къовсама юкъе. Машар бахьан лоаттабеча къовсама юкъе яхаяц дуккха профсоюзаш, болхлой класса йоккха отрядаш, ахархой, интеллигенци, хIаьта цар, хIанз машара тIехьа къовсам лоаттаберашца цхьана торо яр малхбузен мехкашта доал деча гIозарашка халкъашта дезар кхоачащдайта. Iалаьмате дукха нах Iехабаьб хоржамаш деча хана машара хетадаь хоза лозунгаш арадоахача, хIаьта правительство шоай члений викалех вIашагIъеллача, бокъонца герз дебадара яхье ювлача партеша. ХIаьта НАТО, СЕАТО, СЕНТО яха агрессивни блокаш вIашагIйохкача дакъа лаьцача партешта харжархоша цIаькха а цIаькха а мандаташ тел правительстваш вIашагIйохка.

ХIанзара дунен халкъашта юкъера хьал селла чоалхане хилар да малхбузен мехкашкарча керттерча буржуазни партей центраши социал-демократически партей аьттехьара дуккха лидераши герз дебадара тIехьа хилар.

Масала, хьаэцаргья вай США. Цига демократическии республиканскии партеш я. Царна юкъе къовсамаш да, — бакъдар аьлча политиках ца кхетача сага цар къувсар фуд ховргдац — цхьабакъда тIема кийчо ера деша республикански пилла а демократически вир а цхьан дукъах доахк. Иштта хьал да Малхбузен Германе а. Аденауэра кулгалдеча тIемеи реваншизмаи парте хьалха а доаккхаш социал-демократически партена керте латтараша тIехьа а тоадеш цхьан илли оал цар. Англе, керттерча — тIемеи машареи деша — лейбористски парте аьттехьара кулгалхой, цу парте дукхагIа болча членаштеи тред-юнионаштеи ца деззашехьа а консерваторий цIоганна тIехьа лел, цар леладу тIема гIулакхаш хьинаре хьаллувц. Керттерча даькъе, сурт цу тайпара да Франце доал деча лагере а. ХIаьта НАТО, СЕАТО, СЕНТО членаш долча кхыча мехкех аьлча, тIемеи машареи дешаш къоастадеча хоадамбеш дош ала йиш а йоацаш цар кара да уж. Норвегеи Даннеи правительствашта керте социал-демократаш латт. Цхьабакъда цу правительстваша, тIом ца безача болхлой классеи дерригача къахьегача халкъеи лоIам чакхбаккхара меттел милитаристски низашта товр ду, НАТО яхача агрессивни блокаи герз дебадара решенеш ечеи юкъе шоаш дакъа лоац.

Духхьала дIаала деза, керда тIом мел боаккха кхерам болаш ба кхетадеш долча халкъий лоIамаи малхбузехьарча мехкаша цу тIема чIоагIгIа кийчо еш хилараи юкъе йоккха юкъ йоллаш хилар. Малхбузехьарча мехкашка бахача дуккхача наха машара тIехьа къовсам мела лоаттабаро, цу хьакъехьарча шоай тороний мах ца баро тIом хьоабе гIертарашта гIойле ю.

Массане а дерригa герз дIадаккхар — сийлахь-доккха гIулакх да, цо дIадех масса а долча халкъо шийна могар дар. ХIанзара хьал мел чIоагIа бехктокхамеи цIенхаштаи да дика кхета а деш берригача маIача нахага, кхалнахага, моллагIа а общественни хьали кхетами болаш уж бале а тIема Iазап шоаш лейнача нахага, боккхагIа бараша дувцарах мара тIом фуд ца ховча кагирхошка укх трибуна тIара ала безам ба са: **ха кхаьчай де дезар де! Лаьттан тIа вахар Iалашдара, берригача наьха иразі кхоанеи бахьан долаш чIоагIеи хоадамболлаши хьадеханза даргдац атомни герз ца могнйтилга, массане а герз дIадоаккхилга!**

Ший де дезар хьинаре кхоачашдарца халкъага торо хургья тIом могабераш политически гIулакхашкара дIабаха, правительствай никъи дунен халкъашта юкера дерригa гIулакхаши хувца. Цхьабакъда цу гIулакха цIаькха а цIаькха а кхы цIаькха а дерригача халкъий низаш оарцагIдовла деза. Из да керттердар!

ДегIадаьхкача капиталистически мехкашкарча бахархоех шоай дезал а тIехьа ахахел дукхагIа болча **болхлой** машар лорабара къаьстта низ болаш дош ала йиш я. Дуккха миллионаш йола болхлой класс, хIама хьакхоллара класс, хьадаьр дохадарца моастагIал дола класс ше хиларга хьежжа, историе тIахьех атомни оакхарашта никъ бехкара, адамаш доадергдолаш царна тIаэттача кхерамах уж кIалхардахара.

Ахархой — халкъий низий шоллагIа йола йоккха отряд — иштта чIоагIа хьаштдолаш ба термоядерни тIема цIи ца лотаялийтара Iалаьмате дукхача ахархоша тIема духьалара шоай низ бола оаз дерригача дуненна дIахазийта еза ха хьакхаьчай.

Йиш йий кердача тIехьенна вахар луш болча **кхалнаьха,** хIанзарча хьалашка, ядерни тIом хьоабе кхерам тIатувсача низашта духьал, цIаккха а ца хиннача тайпара аргда аз, хьинаре къовсам ца лоаттабеш Iе. Из санна болча тIемо берий сийрдача дуненах бойи эйп даьхача берийи дуне дерг ма дий!

ХIаьта кагий нахи мехкарийи, цар йиш еций хIанзарча ханара юкъметтера дош къоастадеча юкъе хьинаре дакъа лаца? ТIемо — кагирхошта дага мел даьллар а цар къонал а хIалакъю. Машаро — творчества хьинар айду, дагалаьттар кхоачашделга Iалашду, адамий рузкъа дебаду, дерригa дуне довзийт.

Ала безам ба са **интеллигенцеи Iилма болхлойи** — цу духовни культура чародеяьй, керда а керда а Iалама къайленаш гучайоахарий — хIанз миссел лоархIам болаш роль цIаккха а хиннаяц. Дика да, дуккхача Iилмахоша культура деятелаша адамашта далар тIадахьа хIанзар герз мел боккха кхерам болаш да цар шоашта отчет луш хилар цар оарцагIдоах тIехьа а ца доалийташ тIема низашта гIабаш тоха яхаш. Адамашта цIаккха а йицлургьяц, ший вахара тIеххьарча минутага кхаччалца, машара гIулакха наьха дегаш ураоттадеш хьокхам тийннача французски силахь-воккхача Iилмахочун Жалио Кюре цIи.

ХIаьта, машар безача мехкашта тIом бара адамаш доадеш йола атомнии водороднии бомбаш, ракеташ, тIема самолеташ, хин кIал гIолла лела лодкаш, кемаш хьадеча дакъа лоацача Iилмаи техникаи деятелашта могаргдий шоашта тIера бехктокхам дIабаккха? Малхбузехьарча мехкашкара хьал иштта да: Iилмаи техникаи викалаша, къахьегача наха цIаккха а ца хиннача тайпара нах боабергбола герз хьаду, хIаьта из карадар капиталистически монополей йоккха йоаца верхушка я. Iилмаи техникаи болхлой эхь-эздела, хьаькъала машар хила йиш яц цар хьаяь низ бола средстваш цивилизацена духьал, халкъашта духьал, царна шоашта духьал, лаьттан тIа са мел доаллача хIаманна духьал хиларца.

Ца гуш йиса йиш яц социалистически империалистически мехкашка тIема производстве болх беча Iилмахой гIулакхашта юкъера принципиальни эргало. Советски Iилмахоша общества вахара юкъера тIом дIабаккха гIертача мехка бу болх, болх бу машар чIоагIбара. Цхьабакъда, советски Iилмахошта, дерригача советски халкъа а санна, массане а герз дIадаккхара хьалашка шоай дерригa а низаш духхьала наха эшар хьадарга дIаухийтилга деза.

Историе ира дош оттадаьд капиталистически мехкашкарча капиталистий гIозарашта хьалхашка а. ДIаяхача хана миллионаш нах боабеш хиннача тIемаша капиталисташта Iалаьмате доккхий пайдаш тийнна дале, хIанзарча тIемо царна пайда а ца луш уж боабаь хIалак бергба. Ядерни герзо бIаьхий бараши къе бараши къестабац. Халкъий хьалех догкхоардадеча, эгIорга дIакхаьчача тIехмилитаристий мара догдоахилга яц бомбоубежищашка дIа а лечкъа шоаш кIалхарбаларга. Ядерни бомбех лачкъа моттиг яц. Ваха безам болчо — герз дIадаккха къовсам лоаттабе беза. Машар чIоагIбар духьа баржаш латтача боккхача къовсама юкъе тIехь-тIехьагIа доккхагIа дакъа лоац Азерча, Африкерча, Латински Америкерча шоай лоIамехьарча пачхьалкхенаша, цхьаннех а дIакхетанза е нейтралистски оалаш йолча Инди, Индонези, ВIашагIкхийтта Iарби Республика, Бразили, Гана, Гвинея, Цейлон, Бирма, Афганистан, Мали, иштта кхыйола пачхьалкхенаш а санна тIехьа я массане а дерригa герз дIадаккхара договор оттадара.

Массане а дерригa герз дIадаккхара деша, термоядерни тIом ца хилийтара деша нейтралитет хила йиш яц. Цкъаьнахь санна тIом хьой, из тIом беча пачхьалкхенашка дIабаьржа Iергбац, цо доккха зезулам дергда нейтральни мехкашка бахача наха а. Нейтралистски пачхьалкхенаша дакъа лаца деза вай деношкара керттера дош къоастадеча юкъе. Цар из дергда, герз дIадаккхара хьакъехьара царех хIаране политика кхыча пачхьалкхений политически а экономически а Iоткъама кIал ца хуле, меркантильнии ханна долчеи хьаштий Iоткъама кIал ца хуле.

Сий дола делегаташ! Машар бахьан лоаттабеча къовсамо вIашагIтох тайп-тайпарча классашкареи тайп-тайпара политически кхетам болеи нах. ДуIанна хьалхарча хьало дIадех бокъонца йола тIема духьалара дерригача дунен халкъий цхьоагIо вIашагIйоллар, Европе, Азе, Африке, Америке, Океане бахача берригача наьха, дерригача къамий лоIам Iалашберг болаш. Машар беза тайп-тайпара низаш вIашагIтехача цу дерригача дунен объединене программана а цун берригача балха а хьалхашка латтар цхьа декхар да — термоядерни тIом ца хилийтар, тIом хьоабе гIерта маньякаш го а баь чуберзабар.

Конгресса тешам лу аз, Советски Союзо дIахо йодача хана а сий дола машара гIулакх котдаккхара ший дерригa низаш дIалургхиларах.

Советски Союза деза дерригача халкъашта юкъе машари доттагIали хилар. Тхой правительства тIадиллад сона къахьегам дукха безача, хьаькъал долча американски халкъаца машар а доттагIал а долаш дахар советски халкъа дезаш хилар укх трибуна тIара дIакхайкаделга. Советскии американскии халкъашта юкъе цхьаккха а бахьан дац шоайла моастагIал леладара. Цар юкъара хьашташ да машари доттагIали. Советски халкъо, кхыдола халкъаш санна, американски халкъ а тIахьех уж сий дола гIулакхаш кхоачашдара цхьан къовсам лоаттабе.

Са цIаькха а белгалдаккха безам ба, герз дIадаккхара лоаттабеча къовсаме хоадам беш бола низ дерригa халкъаши цу хьакъехьа цар хьинаре хьега къайи хилар. Денгара денга, кIирангара кIиранга шерлулба массане а герз дIадаккхара леладу дерригача дунен болам. Дерригача халкъаша хьал а гIайтта шоай хьинарерча гIулакхашца дунен тIемага бода никъ дIакъовлалба, герз дIадоаккхилга Iалашдолда. Машара духьа къовсам лоаттабу эскар дукхагIа ме хул, из хьинарегIа ме хул сихагIа кхоачашдергда массане а дерригa герз дIадоаккхилга. Шеко яц, хIара мехка халкъо массане а герз дIадаккхара къовсама эша эггара дикагIа дола хьалаш, формаш, методаш лохаргхилараи машар чIоагIбара декхар кхоачашдара ший де дезар дергхиларан.

БIаь шу хьалхагIа Париже хиннача машара доттагIий конгрессе Виктор Гюгос яьхад тIадоагIаргда ди йоккхий топашка хьежа нах музее ухаш, дIаяхача хана селла варварски гIулакхаш леладарах нах цецбувлаш. ЦаI мара йоаца тIема аре торговлена хьайийла базараши идеяшта хьадийла хьаькъалаши мара доацаш. «Ди доагIаргда», — яьхад Виктор Гюгос.

Тийшача балхий цхьоагIонаш а йоацаш машар, торговли дерригача къамашта юкъера цIенача дег чура доттагIал» — из да тIайоагIача ханарча дунен халкъашта юкъерча гIулакхех сийлахь-воккхача американца Томас Джефферсона бIаргагулга дийзар.

Цу хана уж тIахьехамаш хоза, цхьабакъда кхоачаш хила йиш йоаца уйлаш яр. ХIанз, машар бахьан лоаттабеча къовсама ший дерригa низаш дIалуш йола низ бола дунен социалистически система йолча хана, Азера, Африкера, Латински Америкера машар безаш йола пачхьалкхенаш дунен халкъашта юкъера гIулакхаш къестадеча хьинаре дакъа лувца йолаеннача хана, болхлой, общедемократическии къамаш-мукъадахареи болам хIанзарча хьалашка хоадамбеш йолчарех цхьа фактор хиннача хана бокъонца дола хьалаш отт дуккхача поколенешта машар чIоагIбара хьакъехьа дагадаьхкараш, тIеххьара а кхоачашдара.

ДоттагIий! Укх конгрессо доккхий дика гIулакхаш дарга догдоахаш да халкъаш. **Конгресса оаз дерригача Дуненна дIа а хеза, итташ миллионаш керда нах оарцагIбоахалба цо, лаьтта машар чIоагIбар духьа шоаш ца кхобеш а хьинаре а къовсам лоаттабара.**

Термоядерни тIема кхерама духьалара болам хьахулача къаьст-къаьстача тоатолгех доккха хий хилча, цун низ юхатоха йиш йоацаш хургба. БIаьстанна юхье доагIача Iаьржача хиво санна ерригача континенташка дIа а баьржа массане а дерригa герз дIадаккхара духьалара новкъарленаш дIайоахаргья цо.

Сийле хийла машара тIехьа, дунен термоядерни тIом ца хилийтара тIехьа къовсам лоаттаберий!

Даькъала хилба дерригача халкъашта юкъера чIоагIа машари доттагIали!

Баркал хилда ладийгIарашта.

(Н. С. Хрущева даьча къамаьлага чIоагIа теркам тIабахийта ладийгIар, чIоагIа деттача тIоараша дуккхаза а юкъахдаьхар из).

МОСКВА. Массане а герз дIадаккхараи машараи тIехьара Дерригдунен конгресс.

СУРТА ТIА: Хиросима яхача Японски городерча викалаша конгресса делегаташка хьахьувкх атомни бомбаш чуйиттача хана боабаьча наьха портреташ тIадола плакаташ.

В. Соболева сурт. **ТАСС фотохроника.**

СИХАГIА КАРАЕРЗАЕ ЛОАМАН ДАЬГIЕНАШ

Дерста бежан бIаргадайча вай даьша оалаш хиннад: «Лоам тIа хилча санна ма-дий из-м!»

Лоаман даьгIенаш... ЦIена лоаман фо, шийла шовда, башха-дика баьцаш. Хала да царел дикагIа хьалаш хьайбаш леладечарна лаха!

Укх тIеххьарча шерашка хьалха хинначул дукхагIа пайда эц республикерча боахамаша цу лоаман «целинах». ХIанз а бокъонца караерзаяьяц лоаман даьгIенаш, хIанз а боагIгIача бесса пайда эцац царех... Массехк шу да № 15 йолча Грозненски шурий совхозерча бригадира С. Абдурашидова Макажой яхача лоаман даьгIенашка жа доаждаду.

— Дуккха эзараш жа да тха совхозе, — йоах нов. Абдурашидова, — бакъда укх шера оаха доаладаь дац цхьа Iул мара. Совхоза кулгалхоша цу гIулакха лерттIа теркам баь баларе жа, доахан дуккха а доаладе мегаргдар лоам.

Из бакълув! Кагий бежанашта денни-буси цхьа килограмм дулх тIакхеташ моттигаш я укхаза, лоам баьхкачар дувц жена, доаханна лазараш хилац, уж цхьаккха деннадац, яхаш.

Цикури яхача моттиге доахан леладу Ермоловски коа тIара оалхазараш леладеча совхозо. ЧIаьбарлойи Хачаройи яхача моттигашка хьайбаш леладу Ведана района Ленина цIерахча колхозо. Кхычар а хьокхам эца мегаргдолаш хIама да цар де лаьрхIар. Iана замалахь лоам тIа хьайбашта лаьрхIа 4 помещене еш латт, укхаза Iа доаккхаргда хьайбаша.

Кагийча доахана денни-буси 750 грамм дулх тIакхетийт «Горячеисточненский» совхозерча хьайбаш леладераша.

Дукха дувца йиш я лоаман даьгIенаш караерзаяро Iалаьмате боккха пайда луш хиларах. Тахан из дика хов массанена. Цудухьа кхы тIехьа ца доахаш лоаман «целинах» махулла сихагIа, мамогга дукхагIа пайда эцилга вIаштIехьдаккха деза.

Из болх беш я тха геоботанически экспедице отряд. ХIанзале 20 эзар гектар лоаман даьгIенаш техка, цар лургбола пайда лаьрхIа яьннай экспедици. ТIадоагIача шера геоботанически отряд болх беш хургья Первомайскийи Наьсарени районий даьгIенаш Iомаеш а уж сихагIа караерзаяра де деза гIулакхаш тохкаш а.

Н. ЛЕПОРИНСКИЙ,
агроном.

15 ДОСКА ТIА ЕННА СЕАНС

Дукха ха йоаццаш Воронеже хиннача РСФСР-а шахматни матче спорта мастера цIи а яьккха цIавенача химзавода инженера нов. Дорошкевича 15 доска тIа шахматни ловзара сеанс елар. 8 партех спорта мастер котваьлар, кхаь партех ийшар, хIаьта йиъ парти ничья йолаш лайзар из. Сеансе дакъа лаьцараштa юкъе ши шахматист цхьоалагIа спортивни разряд йолаш вар.

Н. ОЛИМПИЕВ.

КОНГРЕССА ХЕТАДАЬ ЖУРНАЛ

Машара тIехьа къовсам лоаттаберий конгресс Москве йолаеннача укх деношка Черноречье яхача поселке химикий культура ЦIагIа конгресса хетадаь дагахьара журнал кийчдаьдар. Массане герз дIадаккхара а машара а тIехьарча конгрессе дакъа лоацарий балхах, Н. С. Хрущева конгрессе яьча докладах дийцар культура ЦIен правлене член волча нов. Мищерякова.

Машара духьалара американски империалистий гIулакхаш дувцаш доклад йир культура ЦIен директора нов. Сирика.

Журнал йистедаьлча гулбеннараш «Машара тIехьара къовсами халкъий кхерамзлеи» яхача документальни фильмай сборникага хьежар.

Н. СЕРГЕЕВ.

Редактора зам. Дж. ХАМАТХАНОВ.

Тахан кинотеатрашка

Челюскинций цIерахча кинотеатре.

Йоккха зал — **«Уйлаш».** Долалу: 10, 2.40, 4. **«Башха-дика ворхI»** (2 сери цхьан сеансах). Долалу: 12, 6, 8.30.

ЗIамига зал — **«Са безам».** Долалу: 8.30, 10.30.

ЗIамига зал — **«Боганч».** Долалу: 9, 11.

«Виъ хица». Долалу: 1, 3, 5, 7. 9.

ЗIамига зал—**«Велосипедиста валар».** Долалу: 1.30, 9.30.

«Родина» яхача кинотеатре.

Берий сеанс. **«Дийна турпалаш».** Долалу: 9. **«Уйлаш».** Долалу: 11, 5. **«Майра кIант».** Долалу: 1, 3, 7. **«Башха - дика ворхI».** (2 сери цхьан сеансах). Долалу: 9.

Город Грозне Анисимова улицагIа № 30 йолча цIеношка яхача гр-кас **Шулякова** Леокадия Николаевнас суде деннад город Грозне Переписная яхача улицагIа № 141 йолча цIеношка вахача **Шуляков** Анатолий Лукичагара ше хьаяларах дола дош.

Дош дувцаргда Ленински района халкъа суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовиккий улица, 15. **Телефонаш:** редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахарен, экономикан, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года. г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ03125. Заказ № 3745.